

A Vasárnapi Ujság hetenként egyszer nagy negyedrébten egy és fél iven jelenik meg. — Előfizetési díj július—decemberig, azaz : 6 hónapra Buda-Pesten házhoz küldve vagy postai úton a Politikai Ujdonságokkal együtt 4 ft. pp. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-bivatalához (egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó.

Kis János.

(1770—1846.)

Kis János ismét egyik azon nagy emlékezetű uttörők közül, kik nemzeti irodalmunk alapító munkásai, serkenő mivelődésünk kalauzai voltak akkor, midőn még az írói névért, szellemileg, anyagiilag sovány dicsőségért egy egész élet kényelmeit — ha nem a mindennapi kegyeret kellett cserébe adni, habár ezen dicsőség, nyelvünk fejletlen voltánál fogva még többől nem igen állhatott, mint abbeli munkálkodásból, minélfogva e nyelv, magasabb eszmék s elvontabb gondolatok kifejezésére is alkalmassá tétetvén, virágzásának jelenleg szemlélhető szép foka felé irányoztassék. S noha ennélfogva kétszeres becsülést és méltánylatot érdemelnek azon lelkesek, kik a kevéssé járt ösvényt számunkra megnyitották: nemcsak a nekik tartozó forró háladat az, melly nemes emlékek megőrzésére intve, részökre az utókor örök tiszteletét követeli : hiszen buzgóságuknak, a főlemelő öntudatban ugy is elegendő és egyedül várt jutalmát találták; hanem önmagunk iránt tartozó elmulasztathatlan kötelesség, — a mennyiben most, midőn az irodalom ügye, mint máskor is mindig, a nemzet életkérdései között foglalt helyet, s szellemi létünknek legnevezetesebb emeltyűjévé lett, csak ama lankadatlan vezérfáklyások biztos és dicső példájában lelhetünk erőt és kitartást a munkálkodásra.

Kis János született 1770-ben, sept. 22-én Szent-Andráson, Sopronmegyében; szegény, de értelmes földmivelő szülőktől, kik a gyermek nagy reményekre jogosító tehetségét idejekorán észrevévén, azt a soproni evang. tanodába adták, hol a gymnasiumi tanulmányokat végezte. Itt kedvelte meg az ó-kori remek-irodalmat, s tette magáévá az újabb mivelte nyelveket, főleg egyik oktatója, a derék Schwartner buzdítása s utmutatása folytán, s itt sajátította el azon vas szorgalmat, csüggedetlen kitartást, melly magán és irodalmi egyéniségének mindvégig kiváló jellemvonását képezte. Feltörő szellemének, s mivelődésért égő keblének már ekkor élénk bizonyosságát adta, midőn, 1790-ben, néhány tanuló társával a soproni főtanoda növendékei közt maig is fennálló magyar nyelv-mivelő társaságot alapítá, mellynek példáját

később — a felvilágosodás nem kis gyarapodására — a két honmajd minden protestáns iskolája követte. — Sopronban tette első irodalmi kísérleteit is, Lowt (olv. Laut) angol költő : „Herkules választása“ czimű versezetének lefordításával, melly fordítás véletlenül gróf Széchenyi Ferencz kezébe jutván, ugy megnyerte a tudomány kedvelő s irodalom pártoló nagy honfi tetszését, hogy Bécsben 1791-ben maga költségén kinyomatta. — Ez évben utazta

be Magyarország nagy részét, az akkori tudományos világ és irodalom nevezetesebb egyéniségeivel teendő ismeretség végett; majd a fenn említett dolgozataért ajándéku kapott pénzzel a göttingai és jénai egyetemeket látogatta, honnan visszatérve, először a győri evang. tanodánál viselt oktatói hivatalt; aztán, 1796-ban, a nagybaráti evang. egyház hitszónokává választott, honnan 1799-ben Kövágó-Órsre (Zalában), 1802-ben Nemes-Dömölkre ment (Vas megyébe). Itt készítette többek közt a „Protestáns közemberek olvasókönyvét“ (Pozson, 1802.), mellyel a népies irodalom felé a legelső, és a viszonyokhoz képest igen tapintatos lépést tette. Utoljára Sopronba vitték át hasonló minőségben, hol e hivatalban harmincznyolcz esztendőt töltött. Ezalatt adta ki összes költeményeit, mellyeket nyugodt kedély, vonzó eszjárás, bölcséleti irány jellemeznek, s mellyek Kis Jánost, ki mindedig egyedül tudta a tanköltészet alakját igaz érzelmekkel és lyrai melegséggel párosítani, az első magyar költők sorába emelik.

Hatvan kötetet túlhaladó fordított és eredeti munkái között különös említést érdemelnek még a „Soproni est-ék“ és „Emlékezések életemből“, ifjuság számára készült könyvei, ez irodalmi nemben első, sikerrel koronázott kísérletek, mellyek mint ilyenek ma is élvezetes és tanulságos olvasmányul szolgálnak. Eközben jeles tehetsége, s kitünő érdemei mind több-több elismerésben részesültek. Így 1808-ban a derék gróf Festetich Ignác, kinek uradalmában született, azzal örvendezteté meg a köztiszteletű férfit, hogy édesatyját érlette minden jobbágyi szolgál-

Kis János.

lattól végképen fölszabadtotta. A dunántuli evang. egyházkerület pedig az egyházi szónoklatban is kitünő lelkészt, és lelkiismeretes hivatalnokot, 1810-ben jegyzőjévé, két év múlva superintendenssé választotta, melly tisztségben 33, közszeretettel jutalmazott évet töltött. A jénai egyetem 1817-ben hittudori okmányával tisztelte meg. S végre, 1822-ben a jók java, ki lélekre, szivre, jellemre nézve ugys mindenkinél nemesebb vala, országos nemességre emeltetett, mit nem ösöktől örökölvén, hanem kizárólag tulajdon érdemeinek köszönnévén, teljes joggal nevezhetett sajátjának. Ezenkívül tagja volt a magyar tudós társaság alaprajza és rendszabályai kidolgozására nevezett bizottmánynak, s a társaság megalakultával, 1830. november 17-én, a történeti osztályban második — Kazinczy halála után pedig első fizetéses vidéki rendes taggá nevezteték. Később az 1838-ban létesült Kisfaludy-társaságnak is tagjává választatott, mellynek évkönyveiben számos becses dolgozata található; mert daczára lelkészi, majd superintendensi nagy elfoglaltságának, s élemedett korának, az írói pályának mindvégig buzgó híve maradt.

Meghalt a vallás és haza ezen hü és munkás, s a milly fáradhatatlan, ép oly szerény és igénytelen fia, 1846. február 19-kén, élte 76-ik évében Sopronban. Neve az irodalom és nemzeti mivéledés történetében, s a jók emlékezetében kitörölhetetlen betűkkel lesz feljegyezve.

K . . . n.

Magyar gazdasszony.

Legyen tavasz, legyen tél,
Feleségem korán kél :
Azért arcza olly piros
És beszéde olly okos.

Legyen nyár, vagy ködös ősz,
Feleségem maga főz,
Azért levesem izes;
Gulyáshusom olly tüzes,

Óra ketyeg, óra üt,
Feleségem maga süt,
Azért ha nincs is kalács,
Van jó kenyér, van pogács.

A víz meleg, vagy fagyos
Feleségem maga mos :
Azért keze olly fejtér
Hogy vele hó föl nem ér.

Nem sokára karácson,
Feleségem maga fon;
Azért vászna olly derék,
Sima, csinos s van elég.

Nem sokára farsang jó,
Feleségem maga sző,
Maga sző és fejtér, —
Teli gyólcacsul kert és rét,

Szép idő vagy zivatar,
Feleségem maga varr :
Azért ingem olly kecses,
S himzett leple olly becses.

Drága jószág, vaj és tej,
Feleségem maga fej :
Azért teje nem vizes
Vaja ize kellemes.

Áldott légy én teremtőm,
Maga szoptat édes nóm :
Azért fiam olly szelid,
Hogy mióta él nem ritt.

Kél a nap és áldozik
Az én nóm nem változik,
Mindig jámbor, vig és jó,
Mindig tiszta mint a hó.

Nem kell neki aranyláncz,
Vásár, nagyház, pompa, táncz, —
Mulatsága : gyermeke,
Nyája, kertje, éneke.

Barsi József.

Mint szedték rá a prókátort 1636-ban?

Novella, írta PÁLFFY ALBERT.

(V. g. n.)

X.

A négy tátos ló, mint megannyi tüzvérű sárkány megeresztett zabolával, tüskön, bokron, szárazon és vizen keresztülörpítve vitte az utazókkal telt kocsit.

Félóra múlva úgy vevé észre prókátor uram, hogy a kocsi valami jelentékenyebb vizen gázol át.

— Hol vagyunk? micsoda folyón kell itt átmennünk.

— Azt hiszem — felelt immelámmal nemzetes uram — valami áradása lehet a Bodrognak; mert van nekünk ebben részünk, több mint kell, ha megered az eső a hegyeken.

— Kutya ugatást hallok : micsoda falu alatt vagyunk?

— Más nem lehet mint Ardó, miután Zsadányba ennyi idő alatt még el nem érhattünk. Ha kívánja Antalóczy uram, koczogtatunk az ablakon s megkérjük a kocsis . . .

— Oh, kérem . . . csak úgy történetből kérdeztem : a miatt kár volna kocsisunkat háborgatni, úgy is tudom, nagy szüksége van rá, hogy esze, feje helyén legyen e sötétségben.

Útjuk háborítlanul, akadály nélkül, s a lehetőségig mindenütt

egyenlő sebességgel folyt. A kocsiban ülök, majd beszélgettek, majd ismét elhallgattak : Prokátor uram sajnálá, hogy e szép vidéket életében először is éjjel kénytelenítették átutazni. Nemzetes uram ellenben legörömbösebben kocsisáról beszélgetett, dicsérvén e ficzot, deréksége, józansága, s más ritka tulajdonai miatt.

— Messze vagyunk még Sáros-Pataktól? — kérde most újra prókátor uram, ki ha nem is ismerte tulajdon tapasztalásból a vidéket, de a geographiat kis ujjában hordta.

— Azt hiszem — felele öreg uram, kinézve a kocsi ablakán, s látva jobbrólbalról az utszélen egyes nyomoru viskókat — épen most haladunk át rajta.

— Hogyan? így néz ki a város, hol az erdélyi fejedelmek ama hires kastélya van?

— Kocsisom mindig kikerüli a nagy utcát, mert ha ott nyargalnánk át a köveken keresztül, kocsink ezer darabra menne széjjel.

— Nos, hiszen visszajövet majd nappal utazzunk, s akkor megengedi kegyelmeitek, hogy a várat is megtekintsem.

— Egész örömmel. Magunk leszünk Antalóczy uram vezetői, s jó barátinkszivessége által még ő nagyságuk belső titkos kabinetjeit is bejárhatjuk.

— Részemről kedvelője vagyok a régiségeknek; csak hogy nálunk minden pogányul romba dől.

— Gyarló földünkön minden mulandó : nálunk is Szöllöskén hajdanában vár volt, most annak helyén szegény házam áll. Ki tudja, csak kétszáz esztendővel is ezután mennyire megfogyatkozhatik fényes hire, s az unokák csak az elszórt kövek maradványai-ban ismerhetik meg e fejedelmi székhely hajdani dicsőségét!

Igy tartott ez mintegy három, vagy négy óra lefolytáig.

Ekkor azonban megállítá lovait a kocsis, s fejét előre hajtva beszóla a kocsiban ülő uraságokhoz . . .

— Így vagyunk : megérkeztünk.

Prokátor uram néz jobbra, balra; falut, várost, vagy legalább egyes házakat akarna látni, de bizony mindenfelől csak a sötétség korom feketéje vakítja szeméit.

— Hogyan? e pusztaság csak nem lehet Liszka városa?

— Az az — felelé a kocsis. — Itt vagyunk a rév előtt; átme-gyünk a kompon, s ott leszünk hova szándékoztunk.

— Nem értem e dologot — folytatá kedvetlenséget eláruló hangon Antalóczy uram — micsoda kompon kell nekünk át menni ha Sáros Patakon át Liskára jövünk?

— A Bodrogon uram.

— Kend nem tudja mit beszél : Patak, és Liszka, az egyiránt mindakettő a folyam jobb partján fekszik . . .

— Ah, úgy mondja fiskális uram . . . ! De hiszen kegyelmed tán észrevehette, hogy Vajdácska alatt egyszer már átgázoltunk a vizen : most azért megint át kell mennünk a réven . . . mert itt már sokkal mélyebb a mint víz nálunk . . . A hol ni, már jönnek a révészkek : mindjárt a tulsó parton leszünk.

Antalóczy uram meg lön nyugtatva : az az hogy nem tehetett egyebet, mint mindent elhitt mit neki mondtak.

— Ennek a ficzónak utoljára is igaza van — gondolá magában — Valósággal vettem észre, hogy folyón gázoltunk át, nem pedig valamely áradás pocsolyáján. Ezért jöttünk mi mindidáig folyvást csak puha földön, holott a tulsó parton az utnak minden-esetre keményebbnek, görbébbnek, s kövesebbnek kell lennie.

Bezökkenvén a kocsi a kompa, prókátor uram álmétkodva vevé észre milly széles, s valóban jelentékeny folyam ez a Bodrog itt alant Liszka ellenében.

Husz percz múlva a komp kikötött a tulsó parton s a kocsi átdöcögött a galylyakból rakott part-töltésen.

Itt azonnal jobbról balról egyes lakházak falai szürkülének elő a homályból. A kocsi azonban vigasztalhatatlanul lassan haladott, mászván a kerékagyig engedő sártengerben, mellynek természete az öntött fekete szurok ragadóságával vetélkedhetett.

— Hova szállunk? — kérde prókátor uram az élvezetnek azon nemével, midőn kellemetlen utazás után a nyugalom, s barátságos szobának kényelmeit előre képzelni szoktuk.

— Bizony — lön a válasz — csak is oda, hol befogadnak bennünket, mert nekünk itt ugyan nincs ismerősünk.

— Talán jó volna, ha még ma felkeresnők Szentiványi Pál uramat.

— Ha látjuk, hogy gyertya ég még ablakában, egyenesen is hozzá hajtassunk.

Elérkezve a kívánt helyre, nagy örömeikre tapasztalák, hogy az épület, melly különben homlokán csak három ablakot számlált, még eléggé ki van világítva.

Itt kívülbelől minden zajlott. Lárma, nevetés, guny, veszekedés s fenyegetés töltte be a levegőt: mint csak háborus világban a tábor főhadiszállásán képzelhető.

Behajtottak.

Mindjárt jobban forgott a kerék a homokos udvaron, nagyokat pattant az ostor, ugattak a kutyák, s a házból némely cselédforma nép futott előre, míg mások széles fenyő-deszkákat raktak a földre, hogy azon át az érkezettek száraz lábbal mehessenek a szobákba.

Ugy mutatkozott, nem a legroszabb fogadtatás szokott itt a vendégekre várni. Szentiványi Pál uram igen világot látott ember lehetett, s mint leghatalmasabb ur a vidéken, rangjához méltóképen akart élni olasz-lisztkai fővezérségében.

A pitvar ajtai felnyílnak.

Utazóink szolgálktól vezetettve haladának át az előszobává alakított konyhán . . .

Végre feltárult előttük a belső szobákba vezető ajtónak szárnya, s mindnyájan különböző érzetek között belépének.

Prokátor uram büszkén, elbizottan, s még az udvariasságról is megfelelően, legelőször lépett át a küszöbön.

De csak hogy a guta meg nem üté, midőn körültekintvén a világított, s minden oldalon vendégekkel megtelt szobában: Szentiványi Pál uram jól ismert szeplős arcza, s szökeszürkés bajusza helyett valami korom fekete szakálu mérges, és katonás kis köpczös emberkét lát maga előtt.

Ő volt: vitézlő Bakos Gábor uram ő kegyelme, s prokátor uram e meglepetésében azt se tudta jó formán ébren van-e vagy csak álmodik.

— Mi ez? . . . a sátán üzi velem játékát?

— Nem a sátán — felele valaki a szoba egyik szegletéből — hanem csak Antalóczy uram saját maga bukott bele a verembe, mit másoknak ásní akart.

Oda néz a boldogtalan, a honnan e meglehetősen rikácsoló hang érkezett, és Senyey Lőrincz uramat látja néhány lépésnyire maga mellett.

Ifjuuram egy divánon ült, mellette jobbról balról egyegy gyönyörű női teremtmény Klárika, most már neje, s Rózsa, ki prokátor uramat így elámithatta . . .

A rászédett ember egészen elbutulva állott a terem közepén. Ugy volt vele: mint mikor valakit hirtelen és véletlenül pofon ütnek, s ijedtében egy helyett kettőt lát szemével. Ott látta a pamlagon a csintalan mosolygású leánykát: azonban még egy másikat is közel hozzá, ki az előbbenihez korban, természetben, s arcz kifejezésben olly meglepőleg hasonlított.

— Rettenetes — szóla végre, s öklével nagyot ütött homlokára — így bolonddá tetetni holmi együgyű falusi nép által . . . ! hogy a midőn azt hittem Liszkára utazom, idehoztak, mint valami zsákba kötött vak macskát . . . *Vencsellőre . . . !*

Harsogó nevetés vihara fakadt ki e szavakra a jelenlevők csoportjában.

Prokátor uram pedig tovább is ütögetvén homlokát, mondá:

— Megérdemleném, hogy e szégyen miatt két hétre, kenyérré vizre arestumba zárjanak.

Valaki elköhenté magát a terem közepében. Bakos Gábor generalis uram volt, ki aligha annyit nem akart e hangjával jelenteni . . .

Bizony még be is teljesezhetik Antalóczy uram kívánsága, ha találánánk rá egy kis időt.

Midőn mindezek így végbementenek volna, előállá legutóljára Benkő Miklós öreg uram is: helyén való dolognak itélvén, hogy ő is mondjon valami okosat.

Rózsám! — szólt, s kedves kis hugát nem annyira csak megölelte, hanem mint valami kis gyereket karjai között ölébe vette. — Csak annyit mondok neked. Ha ez előtt egy héttel tudtam volna, hogy Ujhelyben Rátönyiné asszonyomnál csak lányokat talállok, a hosszú utat Szöllöskéről odaig száz forintért meg nem tettem volna . . . De hogy ilyen leányt találtam mint te vagy (ezt

nagy fennhangon tevé hozzá) nem adnám minden vagyonomért! . . . Ezért is anyád hozzá járultával itt ezen urak jelenlétében saját lányomnak fogadnak, minden vagyonomat neked testálom . . . Addig is eljössz hozzám Szöllöskére lakni, s ugyan legény legyen az a talpán, ki cifra sallangos paripán ülve, mint kérő, merészkedjék kapunkon becsörtetni.

A Sárret régiségei. *)

V. Bajom vára.

E vár eredete is homályba van burkolva. Mikor építettet? arról bizonyos tudni nem lehet. Ha a szájhagyományoknak, s némely később keletkezett iratoknak hihetünk, még azon ősidőkben épült, midőn eleink e hazába bejöttek.

Egy régi irat 1687-ről, mellyből jegyzeteimet a várra vonatkozólag vettem, így adja elő annak keletkezését és további történetét: Árpád idejében Zabolcs és Thass magyar vezérek seregeiket a Tiszán átköltöztetvén, ott egy Huhot nevű kun vitéznek egy darab földet adtak; e vidéken lakott akkor egy gazdag gótfedelem, ki a magyaroknak önként meghódolván — három szép leánya közül egyet Huhothoz adott nőül; Huhot a Zabolcs és Thass vezérektől kapott jó darab földhöz a gótfedelemtől több falut nyert, ezek között Bajomot is, s ide erős földvárat épített; utódai, midőn már itt véglegesen meghonosultak, és keresztényekké lettek, a Huhot pogánynevet megváltoztatván, Bajomi nevet vettek fel a város nevére. Ez állítás igazolva látszik lenni azért, hogy vannak gót nyelven írott levelek — a régi irat szerint a Desseffy család birtokában — ölnyi hosszúságúak — mellyekben Bajom város neve olvasható; innen kiderül, hogy abban az időben gótok lakván Bajomot, a város már akkor Bajomnak nevezetett, s a Huhot család a város nevére nevezte magát Bajomynak; — és a szívvel lélekkel magyar Bajomy családtagok sok időn keresztül támaszai, és erős oszlopai voltak a magyar hazának, és védői a nemzetnek.

A bajomi vár egész Ulászló uralkodásáig sértetlenül fennállott, dacolva az idők viharaival, megtartá régi ősi alakját, a veszélyek, mellyek felette koronkint elvonultak, romba nem dönthették. Csak midőn a Dózsa lázadás 1514-ben — mint pusztító láva folyam e hazában elterjedt — akkor pusztított el, nem állhatván ellent az ezernyi néptömeg dühének. Ez esemény után sokáig romba hevert, de Bajomy Ferencz a mohácsi vész után ismét felépíttette, és erős sánczokkal vétette körül (1527), melly ujjonnan épített vár 1566-ig volt a család birtokában, mert Bajomy István Szigetvárnál Zrinyi Miklóssal együtt elesvén — benne a Bajomy család kihalt.

Ez után az erdélyi fejedelemséghez tartozó Bajomy család birtokait Zápolya J. Zsigmond, akkori erdélyi fejedelem foglalta el, s abba a leleményes eszű, ravasz-vakmerő Csukat Pétert tette parancsnokul; — később pedig Zápolya Csukatot hű szolgálataért, de különösen azért, mert egy óriás törökkel ököltusát vívott — s azt szerencsésen legyőzte — Bajom várával ajándékozta meg; — mellynek 1592-ig ő volt birtokosa. — Halála után ismét az erdélyi fejedelemségre szállván vissza Bajom vára, abban kapitányok parancsnokoltak; közöttük legnevezetesebb volt Nagy András, hajduk kapitánya, ki idő múlva Bajom várának tulajdonosa lett. Ez Bátor Gábor, erdélyi fejedelem idejében szerepelt leginkább, kit Bátor Gábor dolyfős magaviseletért, nyers természetéért nem szenvedhetett, s egymással örökös viszályban éltek. Bátor, Nagy András a sok sérelmekért bosszút állni akarván, titkon egyik emberét Bajom vidékére küldé fegyverekkel, azon utasítással, hogy ha Nagy András házulról távozik, a várat foglalja el, hogy így a barlangjából kizárt oroszánál majd könnyebben elbánhatnak. — A terv sikerült, de a jó drabant vitézek nagyon pórul jártak; mert a midőn éjnek idején — Nagy András honn nem létében — fáradt utasok színe alatt a várba bebocsátottak, s ott mindent feldúltak, — rögtön értesítették a vár ura a veszélyről — véletlen otthon terem, s a jó bortól mély álomba merült ellenséget legyilkolja. — Másnap nagyszerű áldomást ittak a győzelem örömeire. — Vérig boszantá ez eset Bátoryt, s minthogy a hirneves kapitányt nyilvánosan megöletni félt, Cselhez folyamodott, Váradra, hol akkor tartózkodott, barátságot szinelve, magához hivatá ebédre. Nagy András — daczára barátai ellenzésének — megjelent a fejedelemmel; ebéd végeztével vadászat színe alatt a fejedelem Andrást a közel erdőbe csalta ki, s ott a semmi veszélyt nem gyanítóra szitkok között reá rohanván, halálosan megsebesítette; — s a jobbsorsra érdemes hős vett sebében néhány nap múlva Bajom várában meghalt (1612). Ezután ki volt Bajom várának birtokosa? a régi iratból kinem tűnik; — évek múltával említették meg Petneházy Istvánné Király Anna, — ki a Bajomyak előtt mai napig is áldott emlékezetben van, e kegyes asszonyságtól nyerte a ref. egyház az Urasztalához szükséges eszközöket, drága mivű vert arany poharakat, tányérokat, nagy ezüst kannákat, s más egyéb drágaságokat; — azonban e mindenkitől szeretve tisztelt urnő néhány év múlva Bajom várából kiköltözvén, Erdélybe ment, és soha többé vissza nem tért. — Ezután a pusztán hagyott vár baglyok és denevérek lakása lőn, s lassan, lassan hanyatlásnak indult az enyészet ölébe Ma már csak helye látszik meg Bajom várának

E helyen, több ízben történt ásatások alkalmával értékes drága mivű fegyvereket, s egyéb ősi régiségeket, legközelebb pedig egy sarkantyut találtak; úgy értesültem, hogy ez a muzeumnak fog küldetni. *Papp Zs.*

*) Lásd V. U. 26-ik szám.

Az új tanítóképezde Sopronban.

Ha van a két testvér hazában hely, hol jelenleg az életmozgás és mindennemű előhaladási törekvés egész hévvel mutatkozik, akkor Sopron sz. k. városa bizonyosan az. Ez a város, — mely már is olly csinos, mintha tojásból fejtették volna, — folytonos szépülés stadiumán halad; falai közt őrzötte drágalátos ereklyeképen a II. András magyar király 1222-ben kelt arany bullájának egyikét, a kiadott hét eredeti példány közül; — a legközelebbi évek óta egy cs. kir. közigazgatási kerületnek székvárosa, melyben a helytartóság és három törvényszék összpontosul, az ide szolgáló bécsi távirtda és vaspálya pedig ezt, a birodalmi fővárossal egészen közelre hozza. Mind ezek a városban az életmozgást és közlekedést olly nagyszerűen és minden oldaluan ébresztik, ápolják és magasztják, mint ez korábban soha nem tapasztaltott. De mindezek közepettén zaj nélkül pezsg itt egy szellemi életár, mely mindenek figyelmét és részvétét magára vonja; s ez nyilvánul a dunántuli ágostai evangélikusoknak új életre költött itteni főgymnázialis iskolája, s különösen a most keletkezében levő *népiskola tanítói képezde* körül.

Sopronnak, ugynevezett Ujteleki (Neustift) kapujától balra, néhány száz lépésnyire a várost környező faltól s néhány ölnyire, az egyházkerület által megvevett, és szép kertté alakított régi eperfáskert előterén, a város határának egyik regényesebb részén áll, ezen délkeletre egy, északnyugotra két emeletű, szilárd anyagból készült és cseréppel fedett csinos épület, melyet a közönségnek, a nevelés szent templomául mutatunk be, hangosan kiáltó bizonyossággal, mit képes Isten segítségével a vallásos érület és buzgó részvétel, jelen időnkben is előállítani. — Mint sok egyéb dologban, ugy a nevelés szent ügyében is, eljutottunk valahára azon meggyőződéshez, hogy azon régen és gyakran megvitatott kérdésre „mi kell a magyarnak?” nem elég többé hosszas dictiókban felelgetni „nevelés, — hanem ha lépést akarunk tartani a haladó korról és áldozatul nem esni tespedésünknek, a munkához is hozzá kell fognunk, és *tanítókat képezniük*. A nemzetiség tekintetén kívül egyházilag is kiáltó szükségé vált ez. — Érezte ezt ugyan régóta az egyházkerület, és több mint egynegyed század óta, a soproni főtanoda kebelében ápolta egy szerény tanítóképezdet, de a csekély anyagi erőhöz mérve ugyan csak csekély eredménnyel is. Ez előtt négy évvel került fel tehát, az egyház kiáltó szükségének magasztosabb érzetéből, néhány lelkesebb férfiuban azon ohajtás, miszerint az eddigi tanítóképezdet czélszerűbben szervezni, az abba felveendő növendékeket — mint többnyire csak szegényebb sorsu ifjakat — nagyobb kedvezményekben részesíteni és az intézetet, a már szervezett főtanodától külön vált önálló intézettel kellene alakítani. — Az egyházkerület buzgósága osztozott ezen ohajtásban, de a nélkül, hogy az intézetre nézve szorosabb kötelezettséget vállalt s az egyházakra ezért újabb terheket rótt volna, azt a gyülekezetek buzgó részvételére ajánlotta, s egyszersmind Pálffy József képezdei igazgatót, Király József főtanodai igazgatót és Kolbenheyer Móricz soproni lelkész és iskolai bizottmányi tagot megbízta, a képezde részére, a kerületben és külföldön segélypénzt gyűjteni. És ezen buzgó férfiak elkezdék a gyűjtést, benn a hazában és a külföldön, bizva Istenben és a hitrokonok részvételében. Meghordozák az egyház üres perselyét a külföld jótékony intézeteinél, meg a koronás fejedelmeknél és nemeskeblű magánosoknál, meg a csatornán tuli hitrokonoknál a Temze partján, hol a 85 éves, fiatal szellemű patriarcha dr. Steinkopff, londoni német lelkész, az intézet érdekében alakult külön bizottmány élére állva, ritka lelkesedéssel működik folytonosan az ügy javára. És az eredmény a vállalkozók várakozását meghaladta, a kishitűek kétségeit megszügyenítette, ugy, hogy az épület alapköve 1857. július végén már letétehetett, november hó végével pedig tető alá kerülhetett. Van benne 56 lakosztály, egy tágas zene és 4 tanterem, könyvtár, étterem, három tanítónak s legalább 40 növendéknek kényelmes lakás. Hozzá csatolva van egy tágas kert, hol a konyhakertészetnek, gyümölcsfa-, szőlő- és selyemtenyésztésnek és méhészetnek is alapjai megvetvék; egy tágas és jól felszerelt testgyakorló-intézet, — ezt képünk jobb oldalán a lobogó zászló mutatja — egy ahoz tartozó külön kisebb épülettel.

A főgymnasium vezére, — a szent ügy mellett lelkesülten működő férfiak, — tudván, hogy tisztakezü eljárásuknak legesalhatlanabb pecsétje a nyilvánosság: nem mulasztják el az illető nagy közönséget időről időre nyomatásban kiadandó részletes közlések által tudósítani, mindennemű befolyt ajándékokról, az ezerektől alá a fillérékig, — a fejedelmi adakozóktól és az

uri rendtől alá a legutolsó napszámosig, — egyszersmind számot adván a kiadásokról is. — Az efféle közleményeknek harmadika levén kezünkben (jan. 20-ról 1858.) — ebből a következőket kívántuk kiemelni.

Befolyt mindjárt az alapkövetételek, a kített perselybe, közadakozás útján: 114 pft.; — az építés ideje alatt magából a soproni evang. egyházból 569 pft.; a város közönségétől 60,000 téglá, sok kő, ingyen fuvar és ingyen kontó. A dunántuli 150 gyülekezet egymással versenyezve gyűjti és küldi kegyes adományait e nagy munkához, pénzben és pénzt érő különféle ajándékokban. Nem vonják ki magukat az adakozó világi egyháztagok sorából a papok és tanárok sem; — nemeslelkű egyes férfiak vegyest a hölgyekkel. Sőt római katolikus és helvét hitű adakozók neveivel találkozni sem ritkaság. A dunántuli ágost. egyházakon kívül folytak be ajándékok a hazának sok vidékéből és városából. — A cs. kir. birodalom egyéb részeiből kegyes adakozók: a trieszti reform. egyház, magából a birodalmi fővárosból szintén többen, a cs. kir. kultusminiszterium pedig ez intézet gyámolítására évenként öt házassági felmentvény díját kegyeskedett felajánlani, azaz 250 pftot.

De leginkább meglepő az az áldozatkész bőkezűség, mely ezen magyarhoni nevelő-intézetnek létrehozása és fennmaradása iránt külföldön nyilatkozott. Igy adakozott pl. a porosz király 5 felsége 20 darab Frigyes-aranyat; a poroszohoni egyházak gyűjteménye 2000 pengő forint, Schönburg-Waldenburgi herceg 500 pft., Bazel 40 pft., a leydeni egyetem 1129 tallér, Hamburgból némely hazafiak gyűjteménye 400 tallér. Némethonból a számos Gusztáv-Adolf-féle egyletek küldöttek: a lipcei 116, a göttingai 20, a frankfurti 571, a leydeni 16, lübecki 45, hamburgi 365, münsteri 40, a középponti elnökség 925 tallér. Angolhonból küldtek 1500 pftot, Londonból Forster ur ajánlott évenként 400 pft., dr. Steinkopff küldött 103 pft., báró Culling Eardley 40 pft. stb. stb.

Különös elismerést érdemel a soproniak és szomszéd gyülekezetek áldozatkésztsége. Mert az a sok ingyen fuvar és leengedett árjegyzékek, fényesen tanusítják, miszerint a régi ösök édes emlékü buzgósága és áldozatkésztsége még unokáikban is csak alkalomra vár, hogy életének jeleit feltüntesse.

Lássuk most ez intézet eddigi belső elrendezését.

A soproni ev. iskola-tanítói képezde a számárá ujonnan állított épületben a f. é. október elsejével fog megnyitani. Az épület 56 lakosztályt tartalmaz, s a város legszebb s leg-egészségesebb részén áll, bájos kilátással, s kapcsolatban egy tágas kerttel, mellynek egyik oldalát végig egy kis patak mossa. Ezen kertben egy jól rendezett testgyakorló-intézet, hozzá tartozó külön csinos épülettel, gyümölcsfa- és szőlőiskola és méhészet, — s körülötte

Az új tanítóképezde Sopronban.

nagy számú eperfák léteznek, s a városi uszoda tőle csak egy pár száz lépésnyire esik.

Felvételnek ezen intézetbe négy algymnásiumi osztályt vagy reáliskolát végzett, legalább is 14 éves ifjak, s rendkívülieg mások is, kik sem az egyiket, sem a másikat nem végezték, de jó erkölcsűek, s kellő előkészülettel s a tanítói pályára különös hajlammal bírnak. — A képezdei tanfolyam három évi, kettőt az elméletre, egyet a gyakorlatra számítva. S ezen idő alatt oktatnak a növendékek egy igazgató s két rendes- és több segédtanár által, — kik mindnyájan a képezdei növendékekkel együtt ugyanazon épületben laknak, — a rendes képezdei tanulmányokon kívül a zenészetben (ének-, zongora-, orgona- és hegedűben), rajzolásban, testgyakorlatokban, kertészetben, gyümölcs- és eperfa-, szőlő- és selyemtenyésztésben és méhészetben; — s hogy alkalmuk legyen magukat a tanítási módban is gyakorolni, a képezdevel egy gyakorló elemi iskola áll kapcsolatban, hol az egyik képezdei rendes tanár, — s ennek közvetlen felügyelete alatt az ügyesebb képezdei növendékek oktatják a gyermekeket az elemi tanulmányokban, magyar és német nyelven egyiránt. — Fizetnek pedig a képezdei növendékek lakás, fűtés, tisztogatás és tandíj fejében évenként 30 pftot, s élelemmel, addig is, mig az intézet maga láthatja el őket, a főtanodai tápintézetben fognak elláttatni, részint ingyen, részint 12—20 ft. évi fizetésért.

Minthogy pedig a képezdei növendékek száma még most kisebb, mint a mennyit az intézet befogadni képes, addig is, mig az a teljes számot elérné, az igazgatóság ugy intézkedett, hogy más, kisebb tanulók is nyerhessenek ott lakást, kik, ha kívántatni fog, ugyanott éllemezéssel is elfognak láttatni, — és pedig részint olyanok, kik a helybeli algymnásiumban tanulnak, részint olyanok, kik a gymnasiumhoz előkészítettetni kívánnak, — megjegyyezve, hogy 6 éveseknél fiatalabbak nem vétethetnek fel. — Az első az igazgató felügyelete alatt a képezdei tanítók által iskolai óráikra készítettnek elő, az utóbbiak pedig mind azon tanulmányokban s képességekben fognak oktatni,

mellyek a gymnásiumba leendő felvételéhez megkivántatnak. Ezenkívül oktattnak a zenészetben, rajzolásban, s ha kivántatni fog, az idegen nyelvek- pedig mindegyik : élelmezésért és lakásért, ide értve a fűtést és mosást, ugy nem különben lábbelijök és felsőruháik tisztogatásaért, s a tanításért, ide

Csata az Ördöghídnál 1799-ben, oroszok és francziák között. — (Lásd a szöveget 378. oldalon.)

ben is. — Minden 2—3 növendék egy melléjük rendelendő kipróbált erkölcsű értve a rajzolást és testgyakorlatokat : 10 hónapra 250 pftot, a mi félévén- képezdei növendékekkel együtt egy külön tágas lakszobát kap lakásul; fizet- kint előre leteendő; — csupán lakásért, fűtéssel és mosással együtt 30 pftot.

Ezenkívül a zenészetben, idegen nyelvekben és uszásbani oktatásért külön díj fizetendő. Magában értendő, hogy a szükséges ágyneművel minden növendéknek el kell látva lenni. — Elegendő és egészséges étkek felől az igazgatóság gondoskodik, s a tisztaságra és rendre atyai szeretettel párosult szigorral ügyel fel. — Az oktatási és társalgási nyelv a magyar és német.

Csata az Ördöghídnál 1799-ben.

(Oroszok és francziák között.)

Egy jelesnek elismert historiai kép másolatát mutatjuk be mai rajzunkban olvasóinknak. A kép eredetije, egy 13 láb magas olajfestmény, az orosz császár rendeletére készült Münchenben, a bajorok művészet kegyelő fővárosában, *Kotzebue* hírneves német festő által. Igaz, hogy illy fametszet csak homályos fogalmat nyújt az eredeti festmény szépségeiről, de a művész felfogását s compositióját meg is sejtünk engedni.

A mostani orosz császár ugyanis elhatározá, hogy az orosz hadsereg vitéz tetteit nagyszerű csataképekben megörökítse s e célból külön képtárt alapítson, mellynek egyes műveit elismert külföldi művészek által készítteti.

E képek egyike az, melly az Ördöghídja melletti csatát ábrázolja.

A kép bővebb megértésére szükséges elmondanunk a következőt. Az Ördöghídja Svajcz Uri nevű kantonjában, a rohanó Reuss folyó felett van emelve két meredek hegy összeköttetésére. A két hidfő colossalis szikladarabokon nyugszik s a hid közepe táján 95 lábnyira emelkedik a folyó színe felett.

E hidért küzdöttek 1799 sept. 25-én az oroszok a francziákkal. Volt akkor az oroszoknak egy nagyhirű tábornokuk, az ekkor már csaknem 70 éves *Suwarow*, ama szigorú, harcedzett, mérsékelt életű, seregtől szeretett és rettegett, némileg vad indulatú nyers férfiú, ki még Katalin császárné alatt küzdte ki legfényesebb diadalait Lengyel- és Törögországban. 1794-ben történt, hogy Katalin császárné arany vezénypálczával s tölgykoszorúval ajándékozta meg, melly utóbbiban csak a gyémántok 60,000 rubelnyi értékűek valának.

Az agg vezérnek még egyszer kelle messze idegen földre táborba szállania, midőn 1799 az orosz sereg az osztrákokkal egyesülten Olaszországban a francia hadsereg legyőzésére indult. Nehány fényes győzelem nem hiányzott, (mint Piacenza, Novi mellett,) de a hadjárat végkimenetele nem felelt meg a reményeknek. Masséna francia tábornok élénken nyomult előre, s a megváltozott működési terv szerint *Suwarow* Svajczba vonult, hol sok visszontagsággal kellett küzdenie, míg a francziák által üldözöbe vett *Korsakoff* tábornok hadtestével egyesülhetett s csehországi téli szállására költözhetett. Midőn Pétervárra 1800-ban visszaért, azt kelle tapasztalnia, hogy Pál császárnak némileg kegyét veszté, s 16 nap mulva meg is halt falusi magányában 80 éves korában. 1801-ben I. Sándor császár kolossalis szobrot emeltetett emlékére Pétervárott.

A müncheni festő képe egy epizodot ábrázol *Suwarow* seregének svajcezi napjaiból. Midőn *Suwarow* elől a francziák 1799 sept. 25-én az Ördöghídon visszavonultak, a hid azon boltívét löporral fölvetették, melly a főíven túl a hid folytatásaként a sziklán állott; de az oroszok, míg vadászai az alatt rohanó hegyi folyamon át a francziákkal puskaharcot folytattak, gerendákat raktak a csonka boltív fölé s úgy mentek át rajta élethalál között. E momentumot fogta fel a festő, s külföldi lapok dicsérrel említik a festmény művészi kivitelét.

Lesz még alkalmunk, hazai felsőink műveit is hű másolatokban bemutatni, mint ezt már több ízben tevők

Nézetek és vélemények

az újabb időkben fölmerült magyar találmányokról. *)

Örömmel olvassuk az egymást követő tudósításokat, a hazánkban tett gép találmányokról; látszik, hogy a magyar ember a gépészetet melegen karolja fel. Jól esik a tudósításokból azt tapasztalunk, hogy e találmányok eszméi nagyobbérszt egészséges és életre való gondolatok. Olyanok t. i. mellyek nem csupán elméleti buvárkodásnak eredményei, de inkább a gyakorlati életből merítettek. — E tény új bizonyossága annak, hogy a találmányozáshoz első és főkéllék a gyakorlati tapintat, mit az ember hosszú tapasztalás által szerzett magának. Sok esetben, igaz, hogy e tapintat egyedül, nem elégít ki, s elmélet nélkül, melly a szám, mér- és a természettan ismereteit magában foglalja — csak számos és költséges kísérletekkel segíthetünk magunkon, találmányunk találmányozásában. — Ajánlanánk tehát illető feltalálóinknak, kikről előre tesszük fel, hogy tág tapasztalásokkal bírnak, — barátokozzának meg egy uttal mind azon segéd ismeretekkel, mellyek találmányuk szerkezeténél ugyszolván elkerülhetlenek. Tegyük ezt különösen azok, kik találmányukkal éltük egyik kérdését megoldani akarják, s használni kívárnak maguknak és másoknak.

Nem értjük ott tehát azon diletánsokat, kik időtöltésből, üres órákban egy új gép szerkezetével foglalkoznak. — Egy ka-

száló *) egy kapáló **) vagy egy csizmát varró ***) gép stb. szerkezete mindenkor dicséretes törekvés marad, a miért is az efféle feltalálókat őszintén tiszteljük, s találmányaikról még abban az esetben is jól esik megemlékeznünk, miután más és hasonló célra szerkesztett gépekkel a versenyt ki nem állották. — Hogy azonban e találmányok sikerdusan állják ki a tűzpróbát a gyakorlati életben, annál inkább ohajtjuk, minél szerényebb módon történt velünk való megismertetésök.

A mit tehát tovább mondani szándékozunk, az azon új gépek feltalálóit illeti, kik a találmányukról szóló tudósításban magában, már sok elbizakodást, s ha ezt nem, akkor a gépészetbeni nagy járatlanságot tanusítottak. Hogy róluk, példa gyanánti nyílván való megemlékezés, tán nem helytelen, azt következő okoknál fogva véljük. Véljük t. i. hogy akár elbizakodás, akár a gépészetbeni járatlanság, akár pedig a tudósításokban jól meg nem válogatott kifejezések által a közönség ne ámttassék, s ne tétessék szenvedőlegessé, hol erszényével áldozni készül, és ne szorittassanak háttérbe más gépész hazánkfiai, kik hasonló gépeiket hasonlóan vagy tán még célirányosabban készítik. — A nyilván való megemlékezést helyesnek véljük továbbá azért is, mivel *tudunkkal* ez új találmányokkal alapos kísérletek nem történnek. És ha történnek; a közönség csak névből vesz tudomást rólok, de az eredmény mibenlétéről nem értesítetik. — Pedig a pártfogást és részvétet a közönség részéről egy új találmány egyedül akkor várhatja csak, ha a vele történt kísérletek eredménye tisztán és világosan áll az érdeketek szeme előtt. —

Van pedig hazánkban elég tudományosan művelt, szakértő férfiú, ki egy új találmányt valódi becsénél fogva megbírálni képes, s kinek véleménye alaposágában a közönség is biznék. Kérdjük hát, nem volna-e helyén egy illy férfiakból alakított bizottmány, mellynek tiszte volna, egy új találmányt a világgal megismertetni, a szerint, a mint az új találmányt ezt akár *működési eredménye*, akár *állandósága* által megérdemli. — Ha a találmány jó, a bizottmány ajánlata következtében könnyebben találna vállalkozókra, ha rossz, kiméltetnék mellette idő és pénz, s a sötétben tapogatózó feltaláló még elég korán hasznos figyelmeztetést nyerne, s eltérne a tévutról.

Fájdalommal valljuk meg ez alkalommal, hogy más hiányaink mellett, egy *iparműcsarnok* hiányában is szenvedünk, az az: honi iparunkat képviselve sehogy és sehol sem látjuk. A Pestre ránduló magyar ember hiában ohajt magának tudomást szerezni arról, hogy *mellyek és millyenek* a mi honi készítményeink. A magyar nemzeti muzeum igen szép és érdekes állat- és ásvány-gyűjteményekkel és még sokkal szebb régiségekkel bír, iparunk azonban, ott hol kelle, igen silányan van képviselve. — Az e tekintetbeni részvétlenségnek oka, iparosaink közönyös s a közérdeket fölfogni nem bíró lelkülete.

Képzelnünk magunknak a muzeum minta-gyűjteménye helyébe, egy jól rendezett iparműcsarnokot, hol mindenféle honi készítményeinknek csak a *legjelesebb példányai* képviselve volnának, és csak olly minták, mellyek valami bizonyos tárgyat vagy gépet természetün tüntetnének szembe, vagy mellyek egykor korszerű érdekes tanulmányul szolgáltak, de korántsem olyanok, mellyek pusztá időtöltésből, de minden alapos tudomány ismerete nélkül készültek; pedig illy játékminták jelenleg még számosan foglalják el muzeumunkban a szép helyet, kellemetlenül hatnak a komolyan gondolkodó szakértőre.

A képzeletünk szerinti iparműcsarnokban (minők külföldön Pestnél sokkal kisebb és jelentéktelenebb városokban is található) első helyen állnának, mindenféle bel- és külföldi s használatban levő *hossz-, tér-, üreg- és súly-mértékek* egymásközi összehasonlításban, a forgalomban levő bel- és külföldi *pénz-nemek* példányai, *lég-* (barometer), *meleg-* (thermometer), *erőmérők* (dynamometer) stb. — egy szóval mindenféle szerek és készletek, mikkel a közéletben élünk. — Egy illy csarnok egyszersmind folytonos kiállítás is lenne honi iparműveinknek, alkalmat nyújtana és serkentene a tárgyak alaposabb tanulmányozására, jobbak és czélszerűbbek készítésére, egy szóval: iparunk versenyre ösztönöztetnék.

Nem czélunk itt egy illy iparcarnok szervezésével foglalkozni, a tárgyat csak alkalmilag érinteni bátorokodtunk. Meglehet,

*) Reméjük, hogy egy élete javát gépészeti s gyakorlatok tanulmányok közt töltött, most is azzal foglalkozó hazánkfianak e józan felfogási cikkét nem szükség bővebben ajánlanunk. Szigo usága nem egyéb, mint igazmondás, és használni akarás. Szerk.

*) Pákász losonczy ev. lelkész.

**) Pósert J. győri ev. lelkész.

***) Szatmáry, szalontai és zmadiamester.

hogy egy országos iparkiallitás alkalmával, hol iparosainknak alkalma nyiland, saját érdekükben nemes áldozatot hozni a honnak, e kérdés szélesebb értelmében kerül majd szőnyegre — Ha például eddig is már illy csarnok létezik, könnyen lehetett volna az itt amott elhíresztelt találmánnyal egy más, már ismert s hasonló célra szolgáló tárgy ellenében kísérletet vagy vizsgát tenni, vagy a mérőszerekkel, egy új géphatás erejét számtanilag meghatározni, s a közönség, melly előtt a csarnokban őrzött példányok ismeretesek, az összehasonlítás eredményéből az új tárgy hasznos voltáról könnyen adhatott vala számot magának.

Érdekek olvastuk 1857. nov. 1 sőjén (a Vasárnapi Ujság 471. lapján) a Farkas gépész hazánkfia ekéjéről szóló épületes tudósítást, mellyben a Ransome és Sims-féle ekék ellenében dicséretes versenyről történt említés, sőt az is bebizonyult, hogy némi tekintetben még előnyösebbnek is mutatkozott amazokénál.

S hogy Vidats jeles gépészünk által rendezett saját gépeinek kiállítása, új javításokkal meg fog lepni mindenkit, arról megvalánk előre győződve. *) — Mindig örömet érünk, valahányszor illy korszerű s kiválólag dicséretes törekvésről veszünk tudósítást. E sorok írója örömmel emlékezik vissza azon pillanatra, midőn Hohenheimban (Stuttgart mellett) az ottani gazdasági eszközök szemlélésénél egy szép ekemintát mutattak eléje, ezen szavakkal „ez a pesti gépész Vidats jeles ekéje,“ a nélkül hogy tudták volna, mikép magyarnak mutatják. Tisztelet a számtalan akadály és fáradság között teljes hitelű s hirű gépészszé vált férfiúnak.

Kliegl J. találmányai, mellyeket részben van szerencsénk ismerni, — gondolkodó gépészi tehetségre mutatnak, azonban kár, hogy szép tehetségével eltér a közönséges élet igényeitől, s olly téren mozog, hol a fáradság után kevés a jutalom.

Minálunk, azaz: magyar földön nem tanácsos még a mindennapi életbe vágó eszméken tulemelkedni. Ki gözmozdonyokon, vaspályákon, lég- vagy vízben uszó hajókon, szélmalmonkon, villanytelepeken és mozdonyokon s más efféléleken törí az elméjét, az olly földön plántál, hol gyümölcsöt aligha szedhet egyhamar. Illy művek igen tág előismereteket és tapasztalásokat s azon felül még költséges kísérleteket igénylenek. Az első megszerzéséhez ritka vagy épen nincs illő alkalom, miért is feltalálókink e téren valami nagyobb szerű találmányt nem is képesek létre hozni, s bukásuk szinte kész, ha bele fogni merészelnék. Lehet, hogy illy okoknál fogva bukott a magyar hajóhajtó (propeller) is, mellyről egy pár év előtt szó volt a magyar hírlapokban. — Ugyszintén a költséges kísérletek is félben szakasztják a különben tán nem alap nélküli találmány tanulmányozását, hazánkban csak a legkritkább esetekben akad áldozatra kész tehetős ember, ki egy új találmány szikráját jötevéleg melegítő lánggá ápolná. Ezen okoknál fogva hiszszük, hogy nem egy haszonvehető eszme hever parlagon.

És mégis hazánkban igen tág a tér hasznos találmányokra nézve. Házi butoraink, konyha-eszközeink, gazdasági gépeink és szereink stb., a mi magyar életmódunkhoz szabva, még igen sok javítást kívánnak — Igaz, hogy a törekvés illy célfelé, sem nagy nyereségre, sem valami különös dicsőségre kilátást nem nyújt, de ha van feltaláló, kinek sikerül az inémt említett szakok vagy egyikében tetemes haladást tenni; az, a hazának olly szolgálatot tett, mint azon apa, ki a helyett, hogy pusztá dicsvágyból uton utfélen minden ember láttára tenné a jótéteményeket, saját gyermekeit látja el tartós ruhával.

Legyen szabad példa gyanánt egy háladatlan találmány eszméjét főlemlitenünk. Ez a ruganyos kerék eszméje, — értjük itt, nemcsak az Aradon szerkeztettek, de általában minden más helyütt és időben említettettek. (Lásd Vasárnapi Ujság. május 23-ka 1858.)

Ez eszme sikerült géppé soha nem válhatott, és válni nem fog: 1-ször. Mivel minden kerék, különösen pedig a szekérekereke csak addig jár jól és könnyen, mig a tengelyen minden jobbra és balra, fel- és lefelé való ugrádozások nélkül forog. A kerék külső körének e szerint, a tengelyhez, minden állásában egyenlő és változatlan távolságban és függ-irányosan (senkrecht auf die Axe) kell maradnia; —

a ruganyos keréknél pedig a tengely a központtól annál inkább távozik lefelé, minél nagyobb a súly, melly reá nyomul, vagy élesebb

a lökés mit a kerék az uton szenvedett. A folytonos helyváltozása a tengelynek megszünteti a kerék külső körének egyenlő haladását, a lendület (Schwung) megszakítást szenved, és erőt fogyaszt, következésképen az uton nehezebben gördül, mint más közönséges nem ruganyos kerék.

2-szor Egy ruganyos kocsin aligha van kétszernél több rugó, mint a kerékek száma. — A rugók hosszak lehetnek, s szabadon játszhatnak jobbra és balra, előre, hátra, fel- és lefelé, és nem tágnulnak, ha nincs lökés;

a ruganyos kerék már magában alig éri be kevesebbel mint 3 rugóval, a rugók csak szűk térben játszhatnak, azt is csak bizonyos irányban; a szekér jobbra és balra való ingadozásait nem enyhítik többé, és ezenkívül akár van lökés, akár nincs, forgás közben folytonos tágulásoknak vannak kitéve, a mint t. i. egyszer a tengely sulya alá kerülnek, vagy annak felibe jutnak. E folytonos összenyomás és tágulás pedig igen gyors romlást idéz elő.

Hogy mennyivel költségesebb egy ruganyos kerékű kocszi egy más ruganyosnál közönséges kerekekkel, tekintetbe véve a gyakori javításokat is, azt meghatározni előre ha nem is lehet, de sejteni mindenki fogja.

S végre, ha az illy kocszi véletlenül keréktörést szenvedett, s a szükség arra kényszerít, hogy a ruganyost hamarjában egy közönséges pótöljük, akkor a szekér majd úgy jár mint az egy oldalról szélütött ember.

Szóljunk valamit Komlósy G. vizemelő gépéről is (Vasárnapi Ujság, febr. 21. 1858.), mellyel a feltaláló ur régi s elavult eszméket ujja szülni s magyarrá keresztelni akar. — E gépnél mind „a függőleges csőidomu cső“ mind a „benne fel- és kívül lefelé mozgó és végtelen lánczra alkalmazott hasábok“ régi gondolatok, s előzői voltak a 45° fok alatt lejtősen fekvőknek és az archimedesi csavaroknak. A lejtősöknél t. i. a „hasábok“ sűrűbben zárják el a „csőidomu csőben“ a vizet, és könnyebb be- és kifolyás eszközöltetik. — Azon állításra, hogy K. vizemelő-gépe, több vizet „tetszés szerinti magasságra,“ aránylag csekély erővel képes legyen emelni, ajánljuk a feltaláló ur figyelmébe a vizemelő-gépeket, mellyek a Dunából a budai várba, azaz: valami 34—36 bécsi ölre emelik, évről évre, majdnem szünet nélkül, és csak ritkán előforduló javításokkal, a vizet; vagy ha ezekkel be nem éri, ránduljon ki Selmech- vagy Körmöczbányára, itt a mélység, honnan a viz merítettik, a két vagy három debreczeni torony legmagasabbikát magába nyelni képes volna. — Ha gépével itt is versenyezni fog, nagy jövő nyílik majd találmányának, mert vannak rézbányák, mellyeket a viz évek óta előzönlött, mint Szomolnokon (Szepesmegyében), s hol e viz gazdag réztartalmánál fogva jelenleg költséges gépekkel és nagy erő alkalmazásával merítettik; — ha ezekkel kiállja a versenyt, ekkor méltán meghagyjuk találmányának a „magyar“ elnevezést is. De ha a feltaláló ur debreczeni magyar vizemelőjét illy versenyzéstől féltene, akkor legyen szives a tudósítót megkérni, hogy a turbinákról önmozdonyokról ne beszéljen úgy, mint egy bizonyos vak ember, ki a világosságról azt állította, hogy úgy nézhet ki körül-belől, mint a cukor.

Végül, különös példánykép kiemeljük még, a Horváth-Horty-féle „hajtósulyos gépet“, mellynél első pillanatra is rá ismerünk azon készletre, mit régi pénzverő-gépeknél, nagyobb kávé-örlőknél stb. untig volt alkalmunk látni, s melly készlet a vasrud két végére akasztott vas-sulyaival (lásd Vasárnapi Ujság febr. 28. 1858. 104. lap), nem egyéb egy egyszerű erő szabályozónál (Kraft-Regulator) Horty ur ezen régen ismert erőszabályozót álló gerendelyekre, például kézi malmoknál, úgy alkalmaztatja, hogy az ember egy vasrud és egy fogantyú segítségével a gerendelyt kényelmesebben tán nem, de legalább egyszerűbben hajthatja, mint ezt közönségesen teheti, hol ereje az álló gerendelyre kupos kerekek (konische Räder) által átvitetik. — Ezen kupos kerekek és egy vízszintes külön tengelynek mellőzésében rejlik hát a találmány egész érdeme, ez pedig a „mankóra“ akasztott vasrud- és fogantyúból állana. A találmány „hajtósulyos“ elnevezése tehát nem a tárgyra vonatkozó, és csak úgy illik rá, mint mikor valaki patkó- vagy talpszöveget talál fel, de találmányát „csizmának“ nevezi.

A mióta a vas öntödék mindennemű tárgyat olcsón állítanak elő vasból, azóta a régi hajtósulyokat általában szálló kerekekkel *)

*) Sajnálom, hogy ez érdekes kiállítást látnom nem lehetett, annál több várakozással vártam az e kiállításról szóló tudósításokat. — vs.

*) Schweungrad, magyarul hajtó-, inga-, lendítő-, írásműveknél elnevezéseiket, egyik sem látszik a tárgyat sz-mbeszókó működésénél fogva, jól meghatározni. Hajtó kerék (Triebrad) és hajtott (getriebenes Rad vagy Ge rieb) megnevezése alatt a fogasok

pótolják, melyek a reájok ruházott erőt előnyösebben térítik vissza az előbbieknél, előre föltétlenül, hogy kör sebességük és súlyuk illő arányban tekintetbe vétetett szerkesztésükénél, s hajtásuk módja az ember tagjainak minél fesztelenebb mérsékeltébb mozgást enged meg.

Most még azt szeretnők tudni, hogy mit akar a feltaláló ur azon állítással; hogy: „Ha az x fogantyú megrántatik stb, akkor y ponton tiszteres erőt vagyunk képesek kifejteni.“ Ha nem akarja a világot gépe illy rendkívüli tulajdonával ámitani, akkor okvetetlen azt kell hinnünk, hogy a feltaláló ur a géptanból, nevezetesen az erők egyensúlyozásáról igen árva felfogással bír, s aligha tudja, hogy például, egy ember ereje, melylyel 100 fontot 20 láb magasságra emelt egy perc alatt, akkor is csak *egy embererő* marad, ha 240 mázsát egy hüvelykre fog emelni ugyan abban az időben; — mindamellott, hogy az első esetben csak egy mázsát, a másodikban pedig 240-szer többet emelt. Ha, — mint a feltaláló ur állítani meri, — az ember ereje gépe által csakugyan tiszereztetik, kérdjük: — miért nem állít két, találmánya szerinti gépet együvé, úgy hogy egyik gép a másikat hajtana, így mindegyike erejéből csak egy tized részét vesztené, $\frac{9}{10}$ -zel pedig, mint tiszta erőnyereséggel mindenkor bőven lehetne megelégedni, s a gép magától járna?

Ezen hajtófogantyus vagy hajtógarabonczás gépről eszünkbe jut, hogy fájdalom! hazánkban a gépészeti babona itt-ott még mélyen gyökerezik; azaz: olly gépekről való hiedelem, melyek nem egyebek mint fertelmes kísértetei a gépészetnek, ilyenek: az *örökös önmozdonyok* (perpetuum mobilék) és a *repülő-gépek*. Ezen gépek lehetetlenségét, ha a szükség úgy fogja kívánni, egy külön cikkben bővebben megmagyarázzuk s a magyarázatot tényekkel is fogjuk támogatni. Elegendő legyen ez alkalommal csak azon megjegyzés, hogy a kinek agyába ezen hóbortos eszmék egyszer befészkelődtek, ott örök szukint rágódnak az egészséges elmetehetőségen. Arra mai napig sincs még példánk, hogy valaki valaha egy repülő gépet vagy örökös önmozdonyt létre hozott volna, de igen is arra, hogy illy eszmék felett többen megtévelyodtak már. — *y. s.*

A telekkönyvekről.

(Tájékoztás az erre vonatkozó törvényekben.)

V.

Miután igyekvünk röviden összefoglalva mindenkivel megértetni a telekkönyvezés behozatalát, célját és a telekkönyvi bekeblézesek tárgyait, és különösebben szemügyre vettük azon lényeges szabályokat, melyek részint az ingatlan tulajdonnak magánügyletek alapján saponként olly nagy mennyiségben előforduló szerzésére, részint pedig a követeléseknek zálogjog szerzéséveli biztosítására vonatkoznak, most befejezésül a *gyakorlati alkalmazást* illetőleg, nem leendő felesleges a telekkönyvi jogok szerzésénél megügyelendő ovatosági szabályok előrebocsátásával a szerzett jogok bejegyzésének törvényes föltételeit emlékeztetbe hozni s pár szóval világosságba helyezni azon különbséget, melly a *bekeblézes* az *előjegyzés* és a *feljegyzés*, a telekkönyvi bejegyzés, ezen három faja közt létezik.

Először is tehát elővigyázáskép szükséges, hogy minden birtokos, ki valamely ingatlan jószágot elad, a vételárnak, — hogyha az a szerződés aláírásakor teljesen le nem fizettetett, vagy a vagyonnak életében átadása alkalmával megállapított föltételeknek, — minők a holtig való tartás, vagy e helyett megállapított pénzfizetések és szolgálmányok, ha azok teljesítése a vagyon átadása alkalmával kikötöttet, úgy szintén az örökségi részeknek, — mellyek fizetésére valamely átvett vagy megvásárolt ingatlanból árából testvérek vagy más személyek irányában az átvevő vagy megvásárló magát kötelezi, s így minden egyéb viszontkötelezettségnek is az el- vagy átadott fekvőségekre való biztosíthatását magának fenntartsa és kikösse; mert különben könnyen megtörténhetik, hogy miután a vevő a megvett vagy átvett ingatlan jószágot nevére átiratta, az a vevő hitelezői által több követelés azonnali bekeblézésével annyira megterhelhetnének, hogy a vagyonnak előbbi birtokosa a fizetetlen maradt vételári hátralékot, s az átadónak, más követeléseit a vagyon túlterhelhetése miatt teljesen elvesztené. Hasonló veszteség érheti az el- vagy átadó tulajdonost azon esetben is, ha az új tulajdonos, az ingatlan vagyont, mellyet kézre kerített, csakhamar eladná; mert ez esetben az eladó első tulajdonos követeléseit a vevő második tulajdonos által elvállalt kötelezettségek a telekkönyvileg bejegyzett új vevő ellen nem érvényesíthetnének. E kár veszélyének azonban elővigyázat által könnyen elejét lehet venni, ha t. i. az átadó a szerződés kötésekor, a ki nem fizetett vételárnak, vagy a vevő fél által elvállalt egyéb kötelezettségeknek biztosítását az illető oklevélben maga, vagy más személy részére világosan fenntartja, vagy ki-

köti; mert ez esetben, ha szinte az illy módon kikötött biztosító, nem kértik is, az a tulajdonjognak a vevő részére bekeblézes alkalmával egyidejűleg s egyenlő elsőséggel hivatalból is teljesíttetik.

Ingatlan tulajdonok szerzése, vagy telekkönyvileg bejegyzett javakra való kölcsönzés eseteiben mindenkor szükséges, hogy a vevő s illetőleg a kölcsönző a telekkönyvet előlegesen s figyelmesen megtekintse, mi által a fekvőség ugyanazonaságáról s pontos megjelöléséről, valamint azon körülményekről is, vajjon az valóságos tulajdona-e az átadónak, vagy az adósnak, vajjon bir-e a kötelezett vagyon felett szabad rendelkezési joggal, s minő terhek vannak arra bejegyezve, magának kellő tudomást szerez: mert lehet, hogy a fekvőjószág hitbizományi kötelekkel van terhelve, vagy hogy a tulajdonos kiskoru, melly esetben a birtokos, illetőleg a tulajdonos, szabadon nem rendelkezhetik vagyona felett; továbbá lehetnek azon jószágra különbözle terhek, jelesül szolgálmányok, követelések, haszonbérleti jogok bekeblézes, s az új tulajdonos aztán a polg. törv. 443. §. értelmében köteles volna azokat megtérni és viselni, ha szinte nem akarná is; a vigyázatlan kölcsönző pedig csak későn venné észre, hogy követelése jelzálogi bekeblézes daczára is az előbb betáblázott terhek miatt nincs biztosítva.

Átalánfogva a telekbejegyzőkönyvnek elővigyázatból, megtekintése minden olly ügyletnél szükséges, mellynek tárgyát valamely telekkönyvileg bekeblézett jog képezi, és miután a telekkönyv illető tételeinek megtekintése után azon okmány készítéseig jönnek a felek, mellynek alapján a bekeblézes eszközendő lesz, először is nem szabad feledni, hogy olly oklevelek alapján, mellyek a fennálló polgári törvények értelmében érvénytelenek, vagy mellyekben a követelés érvénytelen jogalapra van fektetve, bekeblézes, de még csak előjegyzés sem eszközölhető, ilyenek: az új törvények előtt szokásban volt zálogszerződések, mellyekben az ingatlanok ideiglenes adásvevése a visszaváltási jognak nyílt, vagy hallgatag fenntartásával történt; valamint olly szerződések, mellyekben a valaki után még csak remélhető örökség, vagy hagyomány az illetőnek még életében elidegeníttetik; továbbá olly szerződések, mellyek kiskoru, vagy gondnokság alatti személyek, vagy ezek képviselői által törvényes jóváhagyás nélkül, úgy azok is, mellyek község, vagy közkezelés alatt álló alapítványok, intézetek nevében törvény, vagy alapszabályokhoz képest fenntartott jóváhagyás nélkül kötöttek, vagy állítottak ki; nemkülönbön volt urbéri telkek eldarabolását tárgyozó szerződések, ha azok az illető közigazgatósági hatóság engedélyével ellátva nincsenek, végre halálra, vagy nehéz börtönrre ítélt büntetések által büntetési idejük alatt kötött szerződések.

Már azután, ha illy esetek egyike sem forog fenn, azaz: ha a magánjogügylet a törvények szerént érvényesen megkötött, következik sajátképen a bekeblézes alapjául szolgáló okmány készítése. — Ezen okmány kétféle kellékeit szabja elé a törvény, a bel- és a kül kellékeket, mellyekre ügyelni kell, nehogy az ügylet érvényesítését annak előjegyzésbeli biztosítását közbevetve, több fáradsággal s költséggel kelljen eszközölni. — A bekeblézes alapjául szolgáló okmány *belkellékei* következők: hogy abban a jogügylettel érdekelt felek, p. o. eladási szerződésben a vevő és eladó, ajándoklevélben az ajándokozó és elfogadó, vezeték- és keresztnévökkel, szükség esetében polgári állásuk és foglalkozásuk valamint lakásuk fölemlítésével pontosan kitéve legyenek; továbbá, hogy a fekvőségek vagy jogok, mellyekre a bekeblézesnek kell történni olly határozottan kijelölve legyenek, miszerint ugyanazonaságuk fölött semmi kétség se foroghasson fenn; továbbá, hogy az oklevélből a jogügylett. i. adásvevés, csere vagy ajándok legyen az; követeléseknél pedig, vajjon azok kölcsön, áruhitel, váltóelfogadás, vagy más ügyletből keletkeztek, határozottan kitűnjék; végre, hogy a jogügylet felett készült okmányban a bekeblézesi engedély, azaz: a bekeblézendő jog átadójának, vagy átengedőjének azon nyilatkozata, miszerint az átvevő részére a tulajdonjognak, vagy ha követelés, ennek biztosításul a zálogjognak, vagy más a bejegyzésre alkalmas jognak az érdeklétt fél részére leendő bekeblézésébe megegyezik, határozottan bennfoglalva legyen; ezen bekeblézesi engedélyt azonban külön okmányban, például a bekeblézesi kérvényben is meg lehet adni, csak hogy illy esetben a kérvénynek magának is birni kell az okiratok törvényes kellékeivel.

A bekeblézes alapjául szolgáló magánügyleti okmány *külkellékei* illetőleg: bizonyos okiratok jogérvényességére nézve alak tekintetében a törvény sok esetben bizonyos kellékeket kíván; itt azonban csak az általános külkellékekről van szó, mellyek röviden ezek: szükséges, hogy az oklevélben ennek kelté, hely, év, hó és nap, hol s mellyen az oklevél kiállított, bennfoglalassék; hogy az oklevél valamennyi szerződő felek által, sajátkezűleg aláírassék s ezen aláírások, vagy törvényesen hitelesíttessék, vagy pedig hozzájuk két hiteles férfi tanu aláírása mellékeltsék, magától értetvén, hogy egyoldalú kötéseknél csak a kötelezett fél aláírása szükséges; továbbá, hogy olly esetben, midőn valamely érdeklétt fél irni nem tud, kézjegyének valódisága törvényesen hitelesíttessék, vagy a tanuk egyike által föltétetvén, ezen körülmény ugyanazon tanu által megjegyztessék; hogy a zsidó betűkkel aláírás csak kézvonás gyanánt tekintendő, s valódisága akép igazolandó, mint a kézvonásnál; hogy más koronarságban készült okmányok bíróság, vagy valamely erre jogosított közjegyző által kell hitelesítve lenni; végre hogy külföldön kiállított illy okmányt az illető ansztriai követség, vagy ügynöki hatóság hitelesítse, a mennyiben némely államokra nézve kivételek nem léteznének.

Midőn tehát a bekeblézes alapjául szolgáló okmány nemcsak törvényesen megkötöttetett, hanem egyszeremind az elősorolt bel- s külkellékekkel el van látva, a bekeblézeset kérni lehet, s az meg nem tagadtathatik, mi által a tulajdon- vagy telekkönyvileg bejegyzett jog feltétlenül szerestetik; de ha az

nemeit értjük, hol a sebességek kiszámításánál a hajtott kerekeket a hajtóktól meg különböztetjük. A *Folant* francia elnevezés indított arra, hogy e tárgyat magyarul *szálló*-nak elnevezni kíséreljük meg; legyen bár alakja kerék, vagy egy rud két végére alkalmazott súly. — *y. s.*

okmány érvényes ugyan magánjogi szempontból, azonban ha az említett kellek közül csak egyetlen egy is hiányzik, ez esetben — feltéve, hogy legalább fél törvényes bizonyító erővel bír — csak előjegyzést lehet kérni, mi által a tulajdon, vagy jog csak föltételeken, azaz: a következő igazolás föltétele mellett szerzettetik.

Az illy oklevélben tehát szükséges, hogy legalább a szerződő felek neve, s az átadandó ingatlan jószág, vagy az átengedendő, vagy átengedett jog, valamint a szerzésnek érvényes czime kijelölve legyen. Az oklevél keltének ideje, tanuk aláírása s több illy kellek hiánya az előjegyzést nem akadályozhatja.

Ha már valamely oklevél a bekebelezésre nem alkalmas, csak azért is kell előjegyzést kérni, mert könnyen megtörténhetik, hogy míg a jogosított fél a bekebelezés akadályait elhárítani igyekszik, más által megelőztetvén, elsőségét elveszti; míg ellenben a kieszközölt előjegyzés által, habár egyelőre csak föltételes jogot nyer is, melly csak később fog szabályszerű igazolás folytán föltétlen joggá változni — joga az előjegyzési kérvény benyújtásának napjától számított elsőséggel biztosíthatatik. — A kinyert előjegyzés igazolása pedig eszközölthetik. 1-ör. Azon félnek, vagy jogutódának önkéntes és bekebelezésre alkalmas nyilatkozata nyomán, ki ellen az előjegyzés eszközöltetett, és ha illy nyilatkozat kinyerhető nem lenne; 2-ör ezen fél ellen indított kereset folytán hozott jogérvényes ítélet alapján, melly utóbbi esetben az igazolási keresetnek az előjegyzést megengedő végzés kézbesítése napjától számított 14 nap alatt az illetékes bíróságnál be kell adatnia, ha csak az előjegyzett jog érvényesítése iránti kereset az előjegyzési kérvény

benyújtásakor már folyamatban nem lenne, mert ezen körülmény kimutatása külön kereset megindítását fölőlegessé teszi.

Végül még pár szót a följegyzésről. Telekkönyvi följegyzés által dologbani jogot nem lehet szerezni, úgy mint a bekebelezés, vagy előjegyzés által; czélja egyedül a telekkönyvet feladatának minél inkább megfélelővé, azaz világossá tenni, az abba jegyzett elsőégi jogokat megőrzeni, főleg pedig azt eszközölni, hogy ki a nyilvántönyvben bizalmat helyez, tévutra ne vezetessék. — A följegyzések abban is különböznek a bekebelezésektől és előjegyzésektől, hogy a följegyzésre nézve semmi telekkönyvi változásnak, átruházásnak, vagy elzálogításnak hely nem adatik, s egyedül kitörles alá jöhet. A törvény a följegyzéseket két neméről szól. — Az elsőbb neműek azon följegyzések, mellyek oly jogviszonyt, vagy dolgot mutatnak ki, melly ha föl nem jegyeztetnék is, törvényes követelése nem lenne, s csak nagyobb világosság czéljából oly személyek érdekében eszközöltetnek, kik az illető jószágra, vagy biztosított követelésre nézve jogügyletbe akarnak bocsátkozni, ilyenek például a kiskorúság kitörlesének az atyai hatalom, vagy gondnokság meghosszabbításának följegyzései; a másodnemű följegyzések pedig azok, mellyek tárgyát oly jogviszonyok és dolgok képezik, mellyek részint a polg. perrendtartás, részint az 1855-ki telekkönyvi rendelet határozatai szerint bizonyos jogi következményt vonnak magok után, ide tartoznak: a bírói zárnak, végrehajtásnak, bírói bérbeadás-és árverésnek, az egytetemes zálogoknak, rangsorozatnak, peres állapotnak és ingatlan javaknak, vagy telekkönyvileg bekebelezett jogoknak átruházása, vagy megterhelése tekintetében hozott elűtő végzések följegyzései.

Szilágyi V.

T Á R H Á Z.

Rarey lószelidítő titka.

Elismert dolog, hogy a legtöbb gonosz és csökönyös ló, fiatalságában rossz, baromi bánás vagy az első idomításakor ügyetlen eljárás által lett olyanná. A ló természeténél fogva szelid és tanulékony és ha mutat is némi vadságot, csakhamar eltűnik az a jóakaratu s ügyes tapintattal intézett idomítás alatt, mihez természetesen türelem is kívántatik.

A csikóknál már az etetés is nagy befolyással bír azok jellemének kifejtésére; mindazáltal a lószelidítés titka annak szelid és jóakaratu bánásmódjában fekszik. Kinek kezére bízatik a csikó legelső ápolása. Igaz, hogy találkozunk már természeténél fogva gonosz ló, de ez ritkaság, sőt hozzá alkalmazott jó bánás által teljesen megszeli az, habár kissé hosszabb idő alatt is, csak a türelmet el ne veszítsük. Ritkán fordul elő oly eset, hogy a megszeliítés végkép ne sikerülne, és hol az idomításnál rendkívüli eszközökhöz kellene nyulni.

Minden időben találkoztak egyének, kik feladatokul tűzték ki, illy vad állatok szelidítését; ezek néha a legtulzóbb eszközökhöz nyultak czéljuk elérésére s a könnyenhivőket nem egyszer tévutra vezették, s könnyenhivőségüket a legszemtelenebbül kizsákmányolták. De ellenben az is bizonyos, hogy némelyek közölök csudával határos dolgokat miveltek. Illyen volt egykor Sullivan irlandi születésű, kit „irlandi sugdosó“-nak neveztek el, és ki a legszilajabb lovat rövid időn megszeliidítette. Eljárás módja mindenki, még fia előtt is titok maradt, ki is atyja halála után többször megkísérté ugyan az attól látottak utánzását, de minden siker nélkül. És így Sullivannal titka is sirba szállt.

Ujabb időben ismét merült föl egy szelidítési mód, melly az emberi szem pillanatának delejes behatásán alapult. A lovat egy, csak részben világított térbe vezették, a szelidítő elébe állt, úgy hogy a világosság sugarai szemébe lövelltek. Illy helyzetben egy szokatlan éles pillanat annyira hat a lóra, hogy az teljesen megadja magát; minden oldalról megközelíthető s megtapintható a nélkül, hogy ez által veszélynek tenné ki valaki magát. E szelidítési mód leginkább azon lovaknál van alkalmazásban, mellyeket nehezen lehet megpatkolni; a ló általános megszeliidítésénél azonban sikere nem mindig bizonyos.

Legujabban egy amerikai, Rarey, lépett fel, ki a lószelidítésben rendkívüli sikerrel jár el és nemrég az angol királynő és a francia császár istállóiban is bemutatá ügyességét. Titka nem szorítkozik egyedül személyére, mert azok, kik előtt azt fölfedezte, ép oly ügyesen s sikeresen járnak el mint ő maga — és mivel eljárás módja szintén a természet törvényei által megfjethető elven alapszik, megérdemli, hogy az a tudományos találmányok közé soroztassék.

Amerikai lapok szerint titka bizonyos szer bedörzsöléséből áll, melly következőn készül.

A ló mellső, többször azonban hátsó lábán bizonyos kinövés találtatik, melly sűrű, hagszó szagu folyadékot vagy pép-féle állományt tartalmaz. Ezt igen finomra dörzsölik, azután vesznek némi rótenyt (rhodium) és köményolajt. A róteny a lóra csillapító hatást gyakorol, a köményolaj pedig a lónak ősztonénél fogva igen kellemes. E három állomány mindegyike külön léghatlan palackba teendő.

A szelidítés műtételekor, némi köményolajat kell a tenyerek közt szét-dörzsölni s azon oldalról közeledni a lóhoz, mellyről a légvonat feléje irányul, hogy így az olaj illatát megérezhesse. A ló így közelébe ereszti az embert s most a tenyérről a ló orrát gyengéden meg kell dörzsölni. Ezután a főnebb említett s a ló lábából nyert pép-féle állományból keveset czukorra kell mázolni s a lónak adni. Most a rótenyolajból 8—10 csepp egy gyűszűbe

s innét ovatosan, hogy egy csepp se menjen kárba a ló nyelvére csepegtetendő. Ha ez megtörtént, a csuda is végre van hajtva. A ló a szelidítőnek, mint hű eb, nyomában jár, s minden vadságából kivetkezik. Szelid bánás s jó táplálás aztán bizonyosan továbbra is megtartják a lovat e szelidégében.

Rarey titka különösen a lókedvelők közt oly nagy figyelmet gerjesztett, hogy a legtekintélyesebb lapok szóltak arról, sőt röpiratok jelentek meg, mellyek legjobbjának egyike nemsokára magyarban is kapható lesz Ráth Mór könyvkereskedésében.

Irodalom és művészet.

⊙ Megjelent: *Hasánk*, közlemények a nemzeti történet és honismeret köréből, szerkeszti *Török János*, a magyar akadémia tagja. IV. és V. füzet. *A szent-Istvánrend jelvénye és diszöltönye ábrájával*, a *Crouy* nemzetség pecsétábrájával, és a *kapisztrán* kehely, cella és kút ábrájával. Tartalma: I. Magyar Pantheon. Zeriny gr. Zrínyi Miklós a költő. Szathmáry Károly. II. Tanulmányok a nemzeti művelődés történetéből. Adatok Erdély művelődésének történetéhez, a mohácsi napig, *Kerékgyártó Árpád*. — III. A hazai történelem oklevéltára. 1. Szt. István apostoli király vitéz rendje. — A rend jelvénye és diszöltönye ábrájával, Dr. *Hegedűs Lajos*. 2. Az utolsó Árpád s az Aujouhá. (A *Crouy* nemzetség pecsétábrájával.) T. 3. Beodrai Karácsonyi Guido magyar akadémiai alapítványa (*Szerkesztő*). IV. Magyar kronika. 1. Statistikai adatok Magyarországi Török korszakából. *Szalai László*. 2. Telekiek. Második közlés. *Tóth Lőrincz*. 3. Révai Miklós emléke eredeti levelekben. Közli *Dániel János* egri kanonok. — V. Magyar régiségek. A két utolsó Ujlaki és kapisztrán János fráter, a kapisztrán kehely, cella ajtó és kút ábráival P. I. VI. A jelenkor mozzanatai. A magyarországi nyilvános iskolák statistikai kimutatása 1857—58-ik esztendőre. (*Szerkesztő*.) E folyóirat első évi folyamából a kitűzött 5 pengő forintnyi előfizetési díjért még teljes számú példányok megrendelhetők. — E tartalomról kilátszik, miszerint a szerkesztő nagy buzgalommal igyekszik a programjában kitűzött czélnak megfelelni, és hogy ebben a legjobb tapintattal jár el.

⊙ Megjelent: „*Magyar nyelvtészt*.” III. évfolyam, VI. és utolsó füzet. Szerkeszti *Hunfalvi Pál*. — Egyszermind előfizetés hirdetik a jövő negyedik évi folyamra, postai bérmentes szétküldéssel 5 pttal, vagy az új pénzben 5 ft. 25 krral. Az előfizetési pénzek *Eggenberger Ferdinánd*, m. akadémiai könyvtárhoz, bérmentesen küldendők be. A jövő évfolyam is legalább 30 ivet fog adni nagy-nyolczadrétű öt ives 6 füzetben. Az első füzet jövő október havában jelenik meg, a többiek mind az iskolai év alatt fognak következni.

⊙ (*A tudós társaság*) július 26-án tartott kisgyűlésén, *Kiss Károly* a Hunyady János által 1448. október 18-án elvesztett rigómezei ütközetről értekezett. A titkár jelenté, hogy a muzeumi könyvtár őre, *Mátray Gábor* egy dalkölteményeket tartalmazó érdekes könyvet fedezett fel a XVII. századból, melly 38, leginkább szerelmi dalt tartalmaz magában. Több költő művéből van összegyűjtve s nemzetünk két század előtti erkölcs- s érzelmvilágára igen nagy fényt vet. A könyv a titkoknak indítványára, a feltalálóról *Mátray-codex*-nek fog neveztetni. — A *Nádasdy-pályásatra* nem érkezvén be abszolút becséssel bíró mű, a jutalomdíj a jövő évi díjhoz lesz csatolva.

+ (*Gr. Ferray Ioán keleti utazásának leírása*) rövid nap alatt elhagyja a sajtót. E műhöz 42 színezett kép lesz mellékelve. — Egy példány ára 80 pft. lesz.

+ (*Az új pénzről*) ismét egy kis munkácska jelent meg Magyar Mihály könyvtárusnál e czim alatt: „*Kalauz új pénzünkre s a reá vonatkozó rendeletekre*.” Irta *Kubinyi Lajos* a „*Kalauz*” szerkesztője. Ára 6 pkr. vagy is 10 új kr.

+ (Egy kis gyenge sajtóhiba) Az „Oestereichische Illustrirte Familien Blätter“ f. évi 27-ik számában az „Album az ifjuság számára“ cím alatt Prágában magyar és német nyelven megjelent műismertetését hozza illy cím alatt: „Album Iejúság Scámára, Album für die Jugend.“ Prága és Kiadja Kober J. L. 1858 Méttóságos Gróf Nádasdy Leopoldné született Forray Julia Grófnő ő Excellenciájának legnélgebl tistelettel ajántva.“

+ (Vas Gerebenek) van szerencsége az olvasó közönséget tudósítani, hogy a legközelebb nyert engedély nyomán „Két garasos újság“ című lapját f. évi october 3-án fogja megindítani. A részletekről az előfizetési iv szöland. Az előfizetés egész évre 5 pft. lesz.

+ (Ugyancsak Vas Gereben) a „Peleskei nótárius“ előfizetőihez következő felszólítást intéz: „Tisztelt előfizetőimet kérem, sziveskedjenek változtatott lakhelyeikről tudósítani, hogy a füzetek helyett lapommal szolgálhasak, mellynek negyedévi ára 1 ft. 15 kr. levén, a füzeteket bőven kárpótolja. Vas Gereben. Lakásom: szénatér 1-ső szám.“

⊙ Megjelent „Községi tanácsadó“ a városi s falusi községeket illető ügyekben. Szerkeszti s kiadja Szokolay István. Első évi folyam IV. és V. füzet. Tartalma: A községek végleges rendezése, a községi tűzi rendőrség (a még érvényes 1813-ki magyarországi és a pesti 1855-ki tűzoltási rendtartás ismertetésével). Bordézsmá megválthatásáról. Véletlen életveszély eseteiben intézkedések. Belügyminiszteriumi döntvények. A községi népiskolák; Felsőbb rendeletek s hason intézkedések; községi tudósítások. Pest város 1857¹/₂-ki költségvetése; Buda. — A valóban közhasznú vállalatból minden öt hétben egy s így egy év alatt 10 füzet jelenik meg; ára egész évre 5 pft., félfévre 2 ft. 30 kr. pp.

+ („A teremtés természet-történelmének nyomai“) című mű jelent meg közelebb Pápán, angolból fordítva Somody ügyvéd által.

+ Beküldetett szerkesztőségünkhez: „Tudósítvány a pesti hegyes tanítórendi nagy gymnasiumról 1857¹/₂-dik tanévben.“ E tudósítványt Horváth Cyrill „Az írók tanodái jellemzéséről“ irt jeles cikke nyitja meg magyar nyelven, mellyet egy német nyelven irt értékezés (folytatás) követ. Trautwein-tól. Ezek után a pesti nagy gymnasium jelen állapotnak statistikai kimutatása következik. E szerint az 1857¹/₂ tanév végén mind a nyolcz osztályban összesen 566 tanuló látogatta az előadásokat, kik közül 230 pesti születésű, 19 budai, a többi vidéki, míg a mult tanév végén számuk nem volt több 494-nél, mi a pesti nagy gymnasiumi ifjuság gyarapodását mutatja. A fegyelmi ügyet illetőleg, a tanodai törvények iránti tisztelet általában folyvást fentartott. Tannyelv csekély kivétellel a magyar volt.

+ (Prágai egyetemi tanár Riedl) hazánkfiától közelebb két magyar nyelvtan jelent meg németek számára.

+ (Kiss Bálint) akadémiai festész, azon történeti képesarnokot, mellyet Karácsonyi László ur részére festett, s mellyről a lapok annak idejében dicsérőleg emlékeztek, könyomatban is ki fogja adni. Az első műlap „Egervár ostroma“ már megjelent.

+ (Bunkó Ferenc) híres magyar népzeneztől közelebb becses zenedarabok jelentek meg Rózsavölgyinél u. m. „13 karancsai palócz nótá“ és „Hortobágyi emlék“ csárdás. A karancsai palócz nóták ára egy kötetben 45 kr. az utóbbi 24 kr. pp.

+ (Barthay Edétől egy zenemű) jelent meg e cím alatt: „Un nuit sur la mer. Egy éj a tengeren.“ A mű Gamperl sz. Pákozdy urhölgynek van ajánlva. Ára így áll a czimlapon: pr. 45 x. c. m. Egy czimlapon háromféle nyelv! —

+ (Udvarhelyi Miklós,) derék veterán színművészünk, Debreczenben július 31-én ülte meg arany lakodalját, melly alkalomra Koczabue „Arany lakodalma“ adatott. Udvarhelyit, mint a „Hölgyfutárnak“ írják, roppant lelkesedéssel fogadták, az éljenzések, tapsok szünni nem akartak. Egész virág-és koszoru-özönnel borították el, melly utóbbiak közt egy nemzeti szalaggal földiszított babérkoszoru is volt e fölirattal; „Isten velünk!“ Az előadás végén egy billikomot s emlékgyűrűt adtak át neki. Záradéku pedig: „Áldva légy te jó atyánk“ című quartettel lepték meg derék aggyastyánunkat, mi alatt az összes személyzet virágcsokrokkal kedveskedett neki s végül szép babérkoszort tettek fejére. Magán körökben is sietnek megülni a félszázados művész örömmünepét.

+ (Győrben) jelenleg egy zenede létesítésén fáradoznak, melly valószínűleg nemsokára meg is fog alakulni.

+ (Hegedűsné asszonynak) rebesgetett vendégszereplése ezuttal elmarad; de már september elején mint szerződött tagot látandjuk szinpadunkon férjével Hegedűs Lajos urral együtt.

+ (Pozsony nagyobb földbirtokosai) s magyar ajku polgárai, hir szerint az illető helyen lépéseket tettek aziránt, hogy a városi színházban, az év bizonyos részében magyar szini előadások tartathassanak. Ugyanezt hirlik Kassa városáról is.

+ (Vörösmarty arcképe) az eredeti photographi után rajzolva, a legnagyobb alakú művészi körrajzban most készül s rövid időn a közönség kezébe jut. Kiadó-tulajdonos Vahot Imre és Tiedge János.

Egyházi és iskolai hírek.

⊙ (Nagy-Maria-Cselben,) mint a „Magyar Sajtó“ írja, ez évi september hó 8-ka, mint a mult évi magyar országos bucsujarat évnapija, az ottani szerzet által meg fog ünnepeletni, s e végre hazánkából hivatott meg egyeniség, ki ott e napon magyar nyelven szónokoljon. — Örvendetes tünevény egyzersmind, hogy egy magyar főur, ki tavaly a bucsujaratban részt nem vehetett Cselben, nagy Lajos templomában, ama bucsujarat emlékére külön oltárt szándékozik emeltetni.

⊙ (A pécsi székes káptalan) az esztergomban tartandó tartományi zinatban képviselőül főt. Jónás József és Virág Mihály kanonok urakat választá meg.

⊙ (Erdélyi r. k. püspök) ő nmlga közelebb Károly-Fehérvárott egy nő-növeldét alapítand, mint azt a K. K.-ben olvassuk.

⊙ (Pesten, a hegyes tanító-rend nagy gymnasiumában,) az elmúlt tanévben a tanári kart 12 rendes és 5 rendkívüli tanár képviselte. Tanítvány volt az év elején összesen 587, az év végén 566. Az új bejelentés ideje sept. 28—30-ka. Az előadások october 3-án veszik kezdetüket.

⊙ (A pesti vakokintézetében a nyilvános vizsgálatok) aug. 3-án d. e. 9—12 óra közt mentek végbe.

+ (A pozsonyi ágostai hitvallású evang. főiskola) 1857¹/₂-ki tudósítványa szerint a legközelebb lefolyt tanévben a tanoncok száma 274 volt; kik közül 48 német ajku, s 226 magyar.

⊙ (A magyar és erdélyi határhegyek) honisme- s természettudományi czéltől leendő beutazására felsőbb segélyezés mellett már elutaztak Budapestről Kerner, Peters, Schmidl és Wastler tanár urak. Utazásuk eredményét annak idejében közzé teszik német nyelven.

Ipar, gazdaság, kereskedelem.

⊙ (Új találmány.) Bucsaányi János pesti nőszabómester egy szabóminta-asztalt talált fel, mellynek alkalmazása által mindenféle kelméből a legfinomabban varrott ruhát is két óra alatt ki lehet szabni és elkészíteni. E szabási eljárásra a feltaláló 3 óra alatt másokat is képes és kész megtanítani. E körülményre figyelmeztetjük a nővilágot, különösen pedig a nővévelde-tulajdonosnokat.

⊙ (Tűzvésszmentes építéssel.) Márkodi Marton Sándor a „Falusi Gazdában“ egy új építésmódról tesz említést, mellyet az eddigi építésmód irányában öt kitünő előnnyel jeleskedni állit u. m. olcsóbb, állandóbb, diszebb, kényelmesebben osztályozható és éghetetlen. Kik bővebb fölvilágosítást óhajtanak, sziveskedjenek őt személyesen, vagy levél által Kolosvárott megkeresni. Ha az építendő házak, épületek terve hozzá levélben beküldetik, ő kész azt az ő tűzmentes építészete szerint átídomitva s a költségvetés oda meléklése mellett küldeni vissza. Hol pedig úgy kívántatik az építés elintézésé végett a helyszínen is megjelenik. Építés módja nem foglal magában semmi különös titkot. A falakhoz anyagszerűl a téglát, terméskövet, mórt (vályogot), fecskerakást és földtömést ajánlja, takaróul vagy fődésre pedig a cserépszindelyt, legkivált pedig a gyári szindelyt, millyen már a két testvér hazában két helyen készül t. i. Tatán Eszterházi Miklós cserépgyárában és Erdélyben a maros-vásárhelyi részvényeken alakult gyárban. — Midőn a hazánkban a tűzesetek olly gyakoriak, lehetlen nem örvidenünk a tűzellenes építéssel foglalkozók törekvésén — és óhajtuk, vajha minél előbb kívánt sikert arathassanak.

⊙ (Az új gabna csirázó képessége) sok helyen, különösen Temesvár vidékén, hibásnak mutatkozik. Figyelmeztetjük gazdáinkat e fontos körülményre, hogy a maggal mielőtt elvetik, el ne mulasztják kísérletet tenni.

⊙ (Gyümölcsfa-tenyésztés.) A „B. H.“ felszólítást intéz a néptanítókhöz, részint mert most érvén a gyümölcs, annak hasznosságát élő példával mutathatja meg, részint mert most van a legalkalmas idő jó magra szert tenni. Hogy e téren mennyire hátra vagyunk még, kitünik a következőkből. Pest-Pilis megye még egyike a leggyümölcsösebb megyéknek és itt 143 község közül 119-ben van községi faiskola, összesen 24,440 egy- és két éves csemetével. A 993 nágyszög mértföldnyi kis Csehország faiskoláiban 296,926 nemesített csemete és 148,512 vadoncz találtak.

⊙ (Marhavéss) uralkodván Oláhországban, a „P. N.“ szerint a behajlandó marhának a határon 20 napig kell vesztegelni.

⊙ (Papir kukoriczasszárból.) A „Delejtű“ írja, hogy Diemant M. ur, ki kiváltságot nyert találmányára, kukoriczalevelekből papirt készíthetni, e napokban Temesvárra jött, és vasárnap (július 25.) a takarékpénztár terében gyűlést összehívott, hol ezen gyártás nemét megismertetni és vállalkozókat nyerni akart egy kukoriczapapirgyár felállítására. — Nem tudjuk, kit sajnáljunk inkább, Diamant urat-e, ki a legjobb hisszemmel lejtött Bécsből, hogy itt érdeket ébreszteni tog egy jövedelmező iparág iránt, vagy saját magunkat, kiknek apathiája már annyira ment, hogy 30000 lelket számoló városban csupán csak heten találkoztak, kik ezen gyűlésen részt vettek. Minden szakember, ki a tengeriből készített papirt látta, nem győzte annak jeleségét dicsérni, — és ezen készítmény még olcsón is előállitható. — Sokat panaszkodunk, hogy mi csak nyersterményeket hozhatunk piacra és hogy külföldiektől függökké leszünk, kik nekünk gyártmányokat eladnak. — Vajjon miért szalasztottuk el most az alkalmat, mellyben egy igen nagy mennyiségben előforduló nyersterményünket, a tengerit, — vagy is inkább annak hulladékjait, becses gyári cikké átváltoztathattuk volna? Bizony elhagyja az Isten azt, ki saját magát elhagyja!

⊙ (A rumburgi vásson) kereskedést hanyatlás fenyegeti. Rumburg helységben eddig 5000 szövszék mellett legalább is 10,000 munkás nyert foglalkozást; a vállalkozók most tömegesen bocsátják el a munkásokat, okul adván, hogy nem képesek a külföldi készítmény versenyé mellett nyereséggel megállani.

△ (Borkereskedésünk Konstantinápolylyal.) Korizmicz László ur a „G. L.“ hasábjain egy érdekes cikket közöl, mellyből a következőket mi is kijegyezzük. Boraink csak két feltét alatt juthatnak biztosan és tömegesen a világpiacra: 1) ha cognaccal jól fölerősítjük, mert máskép a külpiacz azokat el nem fogadja; 2) ha borainkat a világpiaczra a Dunán s ten-

geren szállítjuk. A mi a cognaccali erősítést illeti, ebben már megkezdtek a kezdet kezdetét. Két cognacgyár van az országban: egyik Havas József uré Kőbányán, a másik b. Sina Simoné Gödöllőn, mely naponként 30 akó közönséges borból 3 akó cognacot gyárt. Mi pedig a dunai s tengeri szállítást illeti, erre nézve nincs oly nagy akadály, mint gondolnók. A vaskapui szoros nagy teherrel tavasztól június végéig hajózható. A nagy szállítás tehát ez időben volna eszközendő, mi a gőzhajózási társaság árlajstroma szerint Pestről Konstantinápolyig egy akótól 3 pft. 55 krba kerül. A szállításnak tehát, mi helyt pénz és piac akad, nincsenek nagy akadályai. Pénz és piac; azaz, hogy piac és pénz, mert addig mi haszna a vállalkozás, míg biztos nyereséget nyitó piac nincsen. Először tehát piacot kell keresni és erre nézve Konstantinápoly szép reménnyel látszik kecsegtetni. Ott ugyanis a francia vörös borok divatosak és roppant mennyiségben kelnek. Van tehát remény, hogy a magyar bor is megkedvelteti magát. Igaz, hogy midőn e hírtől buzdítatva egy utazó oda szegszárdi vöröset vitt, abból ott, bár tetszett, mégis csak kevés megrendelést kapott. De a kezdet mindenben nehéz. Nagyobb siker várható, *Korismics* László urnak ez év őszén Konstantinápolyba utazásától, mellynek kettős leendő célja, t. i. a dunai ut szállítási nehézségeinek megismerése és a magával viendő magyar mutatvány boroknak az ottani felsőbb körökben bemutatása, s ez által a magyar borok megkedveltetése. De az eddig tett kísérletekből is tapasztaltunk annyit, hogy nekünk Konstantinápolyban, valamint máshol is, azon kell lennünk, hogy önálló — a francia kereskedők befolyásán kívül levő — embereink legyenek, kik borainknak az ottani piacon keletet szerezni, anyagi érdekük mellett, hazafiúi indokokból is törekedjenek. És erre törekedni, hazai borkereskedő társulatainknak egyik feladata.

Jótekonyságok.

⊙ *A megboldogult nyitrai püspök*, egy még 1848-ban sajátkezűleg írt végrendeletében többféle jótekonny intézetek- és új alapítványokra hagyományozott összesen kívül maradandó minden vagyonát örökös alapítványképp meggyeje szegényeknek hagyta. Az irtalmas nének zárdájának befejezéséről s a még éltében tervezett „seminarium parvulorum“ építéséről s ellátásáról szintén gondoskodott. A nyitrai, kassai és szepesi egyházmegyék javára tett alapítványai több százezer frtra mennek.

⊙ *(A hajduböszörményi tuskárosultak javára)* mint a B. H. írja, adakozáskép ujabbán 12,025 ft. 18 kr. p. p. gyűlt össze.

Mi újság?

⊙ Buda város községtanácsa *Ó cs. kir. Apostoli Felségének* a múlt évi első császári körut alkalmával legmagasb ittmulatása emlékére egy *emléktáblát* készítettett, melly rövid idő óta a városház lélestermét ékesíti és művészi kivitel tekintetében is teljes elismerést érdemel. A fölirat így hangzik: „*Ó császári királyi Apostoli Felsége, Ausztria dicsteljes Császára I. Ferencz József 1857-ik év máj. 11-én ezen városházát és több városi intézetet legmagasb személyes látogatásával szerencsétlenül és Buda polgárságának hű ragaszkodása felett legmagasb megelégedését kegyteljes szavakban kijelenteni méltóztatott. A hűség és háladatosság véste ezt be mélyen a kortársak szívébe: a háladatosság és büszke önrzet adják át e lap által a jövő nemzedékek emlékeztetének. — Kelt Buda szabad kir. főváros községtanácsülésében 1857. máj. 30-dikán.*“ (Következnek az országfejedelmi biztos, valamint a község- és várostanácsosok aláírásai).

⊙ *Danielik János*, egri egyházmegyei kanonok, keleti utjából, hová „Hunyady János“ című nagy munkája érdekében fáradott, hogy a tájleírásokra szükséges adatokat, a nagy hős csatáinak színhelyén szerezhesse meg, a fővárosba visszaérkezett.

+ *(Vörösmarty síremléke)*, mint már a minap említettük, föl van állítva. Magán a siron veres márványból készült sarkophag nyugszik, s ezen valamivel fölebb a sajátlagos görög stilben granitból készült emlék, tetején bronzlant emelkedik, mellyet eleven repkény fut körül. Az emléken e szavak olvashatók: Vörösmarty Mihály, sz. 1800. dec. 1-én, † 1855. nov. 19-én A szép síremléket csinos vasráczozat keríti.

+ *(Kletzer Feri gondokaművész)* hazánkfia, mint a „B. Hirlap“ írja; amerikai műutjából közelebb visszatérvén Ischlben igen számos és válogatott közönség előtt hangversenyezett. A művész nemcsak fényes bevételre tett szert, hanem hangversenye után, mellyben néhány saját szerzeményét is előadta, több Ischlben mulató magyar gavallér által egy értékes antik gyűrűvel is megtiszteltetett. Kletzer innen Gmundenbe ment, s őszre Törökországba szándékozik, hol már mielőtt Amerikába ment, igen szép sikert aratott. A jövő évtől kezdve hazánkfia egy német udvari színháznál nyert állandó alkalmazást.

+ *(Bagdanoff Nadejda)* orosz táncosnő első föllépését szinpadunkon a lapok határozottan augusztus 5-re tették, de a jámbor újdondások, mint első alkalommal, most is szörnyen csalatkoztak, mert még sem falragaszok, sem a szinlapok nem jelenték mikori fölléptét. Hogy azonban föl fog lépni, még pedig először „Gizellában“, az nem szenved kétséget. Ittléte alatt egy új balletet is fog betanulni balletszemélyzetünk.

+ *(Gyulai Pál)* július 31-én vezette oltárhoz a bájos és szép lelkű Szendrey Mari kisasszonyt. Kívánjuk, hogy soha se hervadjon a szerelem rózsalánca, melly az új házasság pártösszefűzé. Gyulai még aznap utra kelt nejével Kolozsvár felé, tanári állomását elfoglalandó.

⊙ *(A keleti vaspálya)* pest-fehérvári vonalában eső mártónvásár-fehérvári szakasz alpmunkálatainak elkészítése magán vállalkozókra bizatik. Az erre fordítandó költség 2,767,913 ft. 38 kr. p. p. leendő.

+ *(Bertolini, a francia hadastyan.)* július 31-én tartotta második viakademiáját az „Európa“ nagy termében. Ez alkalommal Keresztesy jeles vivómesterünk, Calvelli turini vivómester és Chapon egyik tanítványa állt ki a gátra Bertolinival újat hazandók. Mindegyik ember volt a talpán, de főleg Keresztesy tüntette ki magát a törvívásban. Vele Bertolini is igen meg volt elégedve, mi többször ismételt helyeslő fölkiáltásából tünt ki.

+ *(Szinházi játékrend júliusban.)* E hó folytán összesen 31 előadás volt, mellyek közül tisztán szinműi 15, tisztán dalműi 12, vegyes 4. Szinmű adatott 18-szor, még pedig 3-szor eredeti, 15-ször idegen. A szinre hozott 12 dalmű mind idegen; ballet egyszer.

+ *(A nemzeti testgyakorló-intézet)* növendékei augusztus 1-én állták ki a vizsgát szép sikerrel, szép számú közönség jelenlétében. A próbatét befejeztével a választmány nevében Ágoston József elnök jutalmakat osztott ki a legnagyobb előmenetelt tanusított növendékek közt.

+ *(Dinnyéink a külföldön is)* kapósak kezdenek lenni. Geibel, pesti könyvtáros, megbízást kapott Drezdából, hogy oda a vaspályán hetenkint jelentékeny mennyiségű dinnyét szállítson.

+ *(A sors néha jó szójátékok csinál.)* Így a kolozsvári löverseny alkalmával a szépek (hölgyek) díját a „Csunya“ nevű ló nyerte el.

+ *(Nagy-Sebenben a fölözött magyar olvasó-egylet)*, mint a „Delejtű“ írja, hatósági engedély mellett közelebb újra megalakult.

+ *(B.-Füreden a fürdő vendégek száma)* a múlt hó végeig folyvást szaporodott, úgy hogy július 27-én már 874-en voltak.

+ *(Berlinben egy orosz hölgy)* fölolvassáokat tart a fölött: mint kell egyszerre 5 tüvel két harisnyát kötni? Ugy hisszük, minket is meg fog látoztatni. —

+ *(Alsó-Dombon.)* mint Nagy-Szombathból írják, közelebb egy izraelita kereskedő neje két leányt és két fiut szült egyszerre. Az egyik leány születése után csakhamar elhalt, hanem a többi három kis Istenáldása egészséges és fris, mint a csik. Képzeljük, milly mulatságos dolog lehet, ha egyszerre három-négy gyermek kéremlőt az anyától.

+ *(Sajátásgos páholy.)* Maros-Vásárhelyt Lángh társulata szini előadásaira a karzaton csekély számú közönség szokott összegyülekezni, minek okát a „Hf.“ egyik levelezője következőleg fejt meg: „Ennek oka abban rejlik hogy a kakasülő rendes hősei sokkal jutányosabban nézhetnek mindent az egyik szomszéd *dissznóólja* tetejéről, — mellyet a maros-vásárhelyi élczfargók „Dobál páholyának“ neveztek el, mert a kérdéses sertésöl tulajdonosára — elég igaztalanul — azt is ráfogják, hogy illető páholya bérlői mindegyikétől csak egy váltó sustákat (két garast) veszen, míg a szinköri rendes díj tíz p. kr., természetes, hogy a színházigazgató illy verseny ellen hiába küzd.“

⊙ *(Értesítés és fölívás.)* *Mészáros Károly* legközelebb egy nagy utat fog kezdeni hazánk megyéiben, mellynél föczölja leendő: nemzeti és társalmi háztartásunkkal, köz- és magángazdászati érdekeinkkel alaposan megismerni s tapasztalatainak eredményét annak idejében közzé tenni. Fölkér ennélfogva a hazában minden mivelt polgárt, miszerint e nemes célra közremunkálni, s a köz- és magán gazdaszat, iparunk, kereskedelmünk s belső és külső háztartásunk köréből részletes tudósításokat hozzá (nagy-stáczi-utca 2-ik szám) beküldeni sziveskedjenek.

⊙ *Gróf Forgács István-féle 4 1/2 szasztóli lottokölcsöni sorsjátéknál* a július 31-én tartott sorshuzás alkalmával következő számok huzattak ki, és pedig az 1845-diki 400,000 pftnyi kölcsönt illetőleg: 20, 114, 175, 309, 363, 410, 417, 423, 603, 607, 627, 793 összesen 12 szám, mindenik 500 pft. nyere-ménnyel; ismét az 1843-diki 250,000 pftnyi kölcsönt illetőleg: 6, 18, 19, 29, 86, 106, 120, 157, 176, 331, 354, 450, 462, összesen 13 szám, mindenik 500 ftal, mellyek 1859. február 1-jén Schuller J. G. és társa bécsi nagykereskedő háznál fognak kifizettetni.

Vidéki levelezés.

Duna-Pataj, július 21-én. *(Hálanyilatkozat. Iskola-ügy. Irodalom-pártolás. Népszám. Város épülése. Faiskola s gyümölcsöskert. Aratási kikiáltás. Gyógyisertár.)* Majd pár év mult el, mióta a Vasárnapi Újság kedves lapjaiban mezővárosunkról hallgattam; mert váró leánykint a legjobb alkalmat ohajtottam volna megragadni szerény szavaim emelésére. Ámde az ügyek megszokott formaszerinti lassu menete miatt sok dolgaink még jobb jövőbe rejtvék; azért hagyva azokat a kifejződésre, megírom jelenben azt, hogy haladni mi is akarunk! s hála Istennek, kicsiben zsengekét is mutathatunk.

Okulunk mi is — mint magyarok — önvészedelemünkön: készület téve lehető veszély esetére az öntögyárból két újból vásárolt vízfecskendőt hozattunk; továbbá megszoktuk azóta a biztosítást, mert hiszen, ki ne is áldoznék örömmel 65—90 krt. 100 ft. megmentéséért?!

Haladunk a népnevelésben! A római katolikus rész bir két osztályzatu elemi iskolával s egy tanítóval, hol ugy a köz-, mint vasárnapi iskolázás szép sikernek örvend, közkedveségben méltán részesült Sörös Imre új plebános ur felügyelete alatt. Csak az marad itt ohajtás tárgya, vajha a fiuknak a leány növendékektől mielőbbi elkülönítésök eszközésbe vétethetnék!! — A helvét vallástételt tartók birnak elemi fő-fiskolával, melly négy osztályzatu három tanítóval, és két leányiskola s ugyanannyi tanítóval, a gyakori látogatásával megörvendeztető Tordai István lelkész ur felügyelete alatt, kihez a helyi protestans egyházkör még sok szép haladási reményeit fűzi! — Méltó kitüntetésre érdemesíthető a több jeles tanító urak közt különösen Balla Lajos iskola-igazgató, s tanító ur, ki tudomásomra egyházmegyénkben a vasárnapi iskolát legelső állítá fel. Két év óta pedig Hutirai Lukács Sándor ur kézi könyve nyomán a selyemtenyészésben fiasztályait, valamint a nagyobb leányokat is szépen elővezeti. Magán szorgalmából meglátogatá

Tolnamegyében, Szedres pusztáján, Bezeredy Amália asszonyságnak jeles selyemtenyészdjét és gyárát, s szerzett tapasztalása folytán oly jó sikerrel bibelődik a selyembogár-tenyésztéssel, saját áldozata s a tisztelt pártfogónő küldeményiből, hogy jelen évben iskolai egyetlen szobájában 20,000 darabon felül lehet szemlélhetni selyembogarait. Isten áldja meg kitűréssel a nemes törekvőt! — Ugyan a helvét vallástételt tartóknál a buzgó egyházi előjárók egy új iskola-épülettervről beszélgetnek, mely erős hitem szerint alkalmas meglevő fundusukon kívánatinknak mindenben megfelelő lesz. Jobb is, ha iskolát, aztán szentegyházunkban orgonát, s mindezek után építjük a toronytetőt! Ugyis jelen fedezete tornyunknak még megjárja D.-Patajon. Az izraelita cultus kis község is, habár áldozatával, megmutatta haladását, egy nyilvános elemi iskola felállításával, melyért az alapítókat az utónemzedék méltán áldandja.

Erőnköz mértén haladásunkat az irodalom pártfogolásával is megmutatjuk; mert községünkben 12 különböző lap járatic olvasmányul több példányokban; s most ime kíváncsiságunk kedves *Jókaink* „*Üstökös*“-ét is meg akarja nézetni velünk; emberi gyarlóságunkat az újdonságok irányában nem tagadhatván, annyival inkább megnézzük pedig, mert a jó bortermésnek mi sem vagyunk elleni.

E mellett haladunk népségi tekintetben is az 1850. évi összeírás talált 5298 lelket, az 1857. évi pedig 5634-et, kik mind magyarok (nálunk a héber ivadék is megmagyarosodván), miből szembetűnő a haladás. — E tekintetből szaporodtak házaik is, mind izletesen épülék, mely által a régi lőcsei formát maholnap túljeljük. Városi utcáink vizárkai szabályzására a haladni akaró tanács évenként nagyobb mennyiségben téglát égett, miáltal utcáink széplendnek, s levegőnk tisztuland, annyival inkább, mert a fasorok ültetését is házaik előtt megkezdük.

Haladunk gyümölcsenyésztésben! Van a lakosságnak körülbelül 150 holdra menő gyümölcsöse, különfajú gyümölcsfákkal a Duna-mentében, hol jól érezheti magát minden megjelenő. — A gyümölcsnemesítés, faápolás szorgos teendőink egyike. E tekintetben közszeretű járási szolgabíránk Szebenyi Pál ur bölcsen vezet elő bennünket. Van 12 hold faiskoánk, melynek tiszta

jövedelme majdan a szegény, de jól tanuló iskolás gyermekeknek ösztöndíjjal osztatik szét. Adja Isten, mielőbb jövedelmezhesen!

Gazdálkodásunk régiebb alaku, de meglehetősen sikerü. Most azonban nem fogunk panaszkodni megtölt csüreink miatt; mert az égető szárazság, harmadfél hónapon át tartó esőhiány, s *Eolus* süvöltő gyermekei annyira megsanyargatták gabnáinkat s más terményeinket, hogy siralmas notául vehetjük számba „*az idén az őszön, a zsidó sem köszön*,” mert nem lesz mit eladnunk! — Végre megemlítem, hogy új gyógyszerárunk is van Lukácsi József ur szorgalma által, s így egészségi ügyben is haladtunk. — *Duss Lajos*, v.-jegyző.

Egyveleg.

+ (*Hol van legnagyobb divatban a dohányzás?*) Nincs a világon hely, hol annyira el volna terjedve, mint Chiliben. Dohányzik itt minden ember sőt még az (asszonyi) állatok is, egész nap, uton utfélen, s aztán nagy csőrömpölös aczállal, kovával taplóba ütnek, és folytatják azt a mennyei élvezetet. Ha vajjon akkor is dohányoznak-e a jámbor chilik, midőn esznek, vagy alusznak? arról hallgat a krónika. Egyébiránt az alvadohányzás nem valami lehetőség. Ismertünk egy fiatal embert, ki több ízben egész szivart elszitt ebéd után — alva a pamlagon.

+ (*Lagrange híres operaténésznő*) a rio-janeiroi operaszínházhoz három évre egy millió frank tiszteletdíj mellett van szerződötve. Illy mesés összeg csak Amerikában kerülhet ki, hol annyi az arany, mint a polyva.

+ (*A rohatsi fürdőből*) mult hó 18-ról következő sajtósági esetről tudósítják a „*Pressé*”: Nem rég egy fölhívás jelent meg nyomtatásban az iránt, hogy a ki a terhes köszönetektől szabadulni ohajt, e kívánságát 6 kr. befizetésével a szegények számára, könnyen elérheti. A nemköszönő egyetlen tagjai ismertető jelül kalapjukra fehér szalagot köthetnek. Ez indítványra azonnal valamennyi fürdő vendég fölszalagozta fejfedőjét. Hanem a dicsőség nem soká tartott, mert párnap mulva szépen fölkérettek, hogy szalagukat legyenek szivesek lerakni, minthogy könnyen megtörténhetnék, hogy mások annak különböző értelmet tulajdonítanak. A jó urak, a mint illik, engedelmesskedtek.

Színházi napló.

Péntek, jul. 30. „*Szökő*.” Vigjáték 3 felv. *Bockstone* után angolból ford. *Csepreghi*. Munkácsy Flóra a fiatal özvegyet igen szépen adta, több jelesen sikerült helyeért zajosan megtapsoltatott. Kivüle még dicséretesen működtek Szathmáry-L.-né, Feleky, Szigeti és Szilágyi.

Szombat, jul. 31. „*Hamupipó*.” Vigopera 2 felv. Zenéjét szerette *Rossini*. E darab bár nem mérkőzhetik a „*Sevillai borbély*”-lyal, mégis több szép áriája méltóvá teszi szerzőjéhez. Az előadás sikerült. Közönség valamivel nagyobb számmal volt, mint első alkalommal.

Vasárnap, aug. 1. „*Robert és Bertrán*.” Vigballet 3 felv. E napra szokás szerint népszimzímvet vártunk, de a pénztárra nézve igen előnyös volt, hogy csalatkoztunk, mert a színház néhány páholy kivételével egészen megtelt, úgy hogy a karzaton és földszint egymás hátát vették igénybe a nézők. Vajha a drámai előadásoknak is mindig illy nagy közönsége volna! A kis hat éves Kirschbaum Teréz, ki még alig látszik ki a földből, meglepő ügyességgel táncolt és lábujjhegyezett.

Hétfő, aug. 2. „*Gritti*.” Eredeti szomorujáték 5 felv. *Irta Ssigligeti*. Eredeti és ritkán adott darab, s daczára a kellemetlen időnek, mely a szabadbani mulatást gátolá, nagyon középszámu közönség volt jelen. Csupán a karzati közönség ellen nem lehet ezuttal panaszunk. Az előadással meg voltunk elégedve.

Kedd, aug. 3. „*Portici néma*.” Opera 5 felv. Zenéjét szerette *Auber*. Ellingeren ma az a különös szerencsétlenség történt, hogy egy pár hibácskát követett el, különben szépen énekelt és sok tapsban részesült. Közszeghy is jeles volt. Aranyváry Emilia művésziileg adta a czimszeret. A zenekar egy pár kisebb fajta bakot lött. Közönség igen szép számmal.

Szerda, aug. 4. „*Romeo és Julia*.” Szomorujáték 5 felv. *Shakespeare*től. A Lendvay-pár sikeresen működött s számos tapsot aratott. Alajosné assz., vidéki színész nő a dajka szerepében mutatta be magát ez este a pesti közönségnek, s szerepét elég jól töltötte be. Párszor megtapsolták. Közönség középszámmal.

Csütörtök, aug. 5. *Ormay* ur első föllépteül: „*Borgia Lucretia*.” Opera 3 felv. Zenéjét szerette *Donizetti*.

Szerkesztői mondanivaló.

3025. **N. S. Budán.** Hivatalunkban a helyek betöltve levén, önnek ajánlatát el nem fogadjuk.

3026. **Néhány szó a testi nevelésről.** Egyes részeit felhasználhatjuk.

3027. **A. E. Vukova.** A kérdésez festmény elkészítésére művészek Pesten, kellő számban találtnak. Tessék valakit itt ez ügyben meghatalmazni, ki az alkut önök részére megkötheti.

3028. **Zalaegerszegre.** Hogy a „*böröpített barna verebek* általunk tovább nem röpitetnek” azt csak a hely szüke okozhatja. Nagy itt nálunk a szorosság, hova a gócsiek is beakarnának fénni egyetemben juhászbandáikkal.

3029. **Bajvölgyfy.** Ön azt mondja: midőn a költészet mezején első kísérletét tevő, a szerk. által tíz évre vettettet vissza a rigorosumon. Nagyon rövid idő alatt kitöltötte ön a hosszú tíz évet, s azért küldeményei most is még csak verselések, s messze maradnak el attól, hogy egyszersmind a „*költészet*” mértékét is megüssék.

3030. **A Hold. E. M.** Csendes szerény, és nemes ömlengések, de még a kellő erő hiányzik bennök.

3031. **K. Sz. Miklósa.** Feleletünk körülbelül önre nézve is csak az, mit egy más barátunknak a szerk. mond: 3017 száma alatt irtunk.

3032. **L. L. F.-Csuth.** Ajánlatára határozott választ csak később adhatunk.

3033. **A Rak. Könyvecské** megérkezett. Szolgáljon tudomásul azoknak, kik kételkedtek benne, hogy e mű magyar fordításban is megjelent. Kolosvárt 1832 Burian Pál Könyváránál. Ara 40 kr. Tagadhatlanul olyan könyv, melynek ha példányai elfogytak, megérdemlené az új kiadást.

3034. **Inancsi község.** Ha a biztosító-társulatok kötelezettségeiknek egész előzenységgel eleget tesznek, megilleti ugyan őket az udvarias köszönetmondás, de azért az illy terjedelmes hála nyilatkozatok a hírlapokban legfőleg csak a hirdetések között igényelhetnek helyet.

3035. **Gyergyó-Sz. Miklósa.** Szép, és igen épületes lehet azon értekezés, melyet ön a székelyföldi savanyu vizekről a K. Közlönynek beküldött, hanem az a „*pár czilinder érces víz*,” melyet ön a budai császár fürdőből akar hozatni, aligha megnyerné előre meghívott barátinak tetszését, mert a budai „*meleg forrás habjait*” itt helyben csak a betegek szokták inni, ön pedig azt borral vegyítve, mint „*hűsítő savanyu vizet*” akarná kenyeres bajtársainak „*megtraktáltatására*” asztalra tetetni.

3036. **B. G. Makón.** A küldött vers jó, s elfogadjatik. De menten fel ön minket attól, hogy honorariuma fejében „*ugyanannyi árú*” Cabanos szivart küldjünk, miután köztudomás szerint, a mit mi innen küldhetnénk, azt ön helyben Makón is bizton megtalálhatja.

3037. **Misztófalura.** Ön már csak azon tekintetből is ohajtaná verse közöltetését mert „*azon helyről*” kezdet óta meg soha semmi költemény ki nem jött a lapokban.” Valóban sajnos állapot, de ki tehet róla? A sors könyvében lehet megírva, vagy legalább a misztófalusi levegőben van valami olyas, minélfogva a máskülönbön oly szorgalmatos lakosokban a postai véns ki nem fejlődhetik.

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. napár	Gör.-orosz napár	Nap-		Izraelit. napár	Hold-		
			kelet	nyug.		kelet	nyug.	
Augustus			Julius (ó)		Ab R.			
8 Vasár.	C 11 Czárjék	C10 Sm.	27 E11 Pent.	4 48	7 23	28	3 17	7 16
9 Hétfő	Román v.	Emód	28 Prochus	4 49	7 21	29	4 44	7 40
10 Kedd	Lőrincz vért.	Lőrincz	29 Kallin.	4 50	7 20	30 (Ros.)	6 9	8 0
11 Szerda	Susanna vért.	Tiborez	30 Szilas Sz.	4 52	7 18	1 Elul	7 29	8 17
12 Csütört.	Klára sz. Hih.	Kl. Vid.	31 Eudocim.	4 53	7 17	2	8 47	8 31
13 Péntek	Ipoly. Kass.	Concord	1 Auguszt	4 54	7 15	3 Selih.	10 2	8 50
14 Szombat	Ózseb. At. †	Ózs. At.	2 Ass. b. k.	4 56	7 13	4 Sab.	11 15	9 7

Holdnegyed: ● Holdujulás 9-én 6 óra 9 perczkor reggel.

TARTALOM.

Kis János (arczkép). K... n. — Magyar gazdasszony. Barsi József. — Mint szedték rá a prókátort 1636-ban (vége). Pálffy Albert. — A Sárret régiségei. V. Bajom vára. Papp Zs. — Az új tanítóképzés Sopronban (képpel). — Csata az Ördöghidnál 1799-ben (képpel). — Nézetek és vélemények az újabb időben fölmerült magyar találmányokról. y. s. — A telekkönyvekről V. (vége). Szilágyi V. — *Tarhuz*: Rarey löszelidítése titka. Irodalom és művészet. Egyházi és iskolai hírek. Ipar, gazdaság, kereskedés. Jótékonyágok. Mi újság? Vidéki levelezés. Egyveleg. Színházi napló. Szerkesztői mondanivaló. Heti naptár.

Felelős szerkesztő: Pákh Albert.